

Раздзел I

1956-1965: Гады ўздыму і надзеі

КАБ УЗНЯЦЬ НАЦЫЯНАЛЬНУЮ ГОРДАСЦЬ
БЕЛАРУСАЎ

Успаміны

Было гэта ў 1926-27 гадах, калі добры мой таварыш А. К. быў яшчэ хлопцам і вучнем Беларускай Настаўніцкай Семінарыі.

Побач польскай большасці, было тады ў той школе некалькі хлопцаў і дзяўчат „мужыцкае мовы і веры”. У ліку гэтым быў і мой добры таварыш.

— Усе мы, — успамінаў ён, калі нядаўна мы спаткаліся, — жадалі хутчэй скончыць школу, каб прыступіць да працы і здобыць крыху грошай.

Навука адбывалася, разумеецца, на польскай мове. Аб тым, што мы беларусы, ніхто не ўспамінаў, а мы самі пытаннем гэтым не вельмі турбаваліся. Вучыліся ў польскай школе і гэта было натуральным — як жа ж іначай?

Ды вось аднаго разу, калі пачыналі мы новы навучальны год, аказалася, што ў нашу школу прыехаў новы настаўнік.

Хто ён такі? Адкуль прыехаў? Якім будзе? Такія пытанні цікавілі ўсіх вучняў.

Новы настаўнік аказаўся вельмі добрым; было ў ім штосьці такое, што прыцягвала да яго. Часта на перапынку браў ён аднаго з нас пад руку, шпацыраваў з ім па калідоры.

Прышла чарга і на мяне.

— Скажы мне, мой даражэнькі, адкуль ты?

Я сказаў.

— А як у вас у вёсцы людзі гавораць?

Я не знаў, што адказаць. Якжа ў нас людзі гавораць? — думаў я — звычайна, як на вёсцы.

— А як у вас завецца, ведаеш, такая вялікая гліняная міска, што ў ёй мак труць?

— Верцеха, — кажу.

Настаўнік засмяяўся шчырым, цёплым смехам. Здавалася, увесь ён радуецца радасцю чалавека, які знайшоў штосьці дарагое і мілае.

— Так, так, — паўтараў ён смеючыся — ты праўду кажаш.

Ад таго часу гутаркі з нашым настаўнікам паўтараліся часта.

— А ты прыйдзі да мяне, ведаеш дзе я жыву, — загадаў ён некалькі дзён пасля.

Я прыйшоў. І тут усё выяснілася. Настаўнік пачаў гаварыць да мяне на беларускай мове. Я быў вельмі здзіўлены і не знаў, што рабіць. Гаварыць „па-простаму” дома з бацькам, з сябрам — гэта зразумела, але з настаўнікам, у школе?

— Не, гэта ж непрыстойна! — Настаўнік смяяўся сваім добрым смехам. — А не падумаў ты калі, што беларуская мова нічым не горшая ад польскай і іншых моў.

Аб чым і як мы яшчэ гаварылі — ужо не памятаю.

— Вазьмі вось кнігу, ды пачытай, — сказаў ён, калі я адыходзіў. Паслушна бяру: „Якуб Колас — «Творы»”.

Прайшоў год і для ўсіх нас было ясна: настаўнік наш — беларус. Мала таго, ён смела дзейнічае ў гэтым кірунку: сам піша на беларускай мове, распаўсюджвае беларускую мастацкую літаратуру, гуртуе вучняў — беларусаў.

— Ой, нічым добрым гэта не скончыцца, — гаварылі старэйшыя вучні, — будзе і яму, і нам.

Дзейнасць настаўніка ўзрастала з дня на дзень. У апошнім годзе маёй вучобы мела месца вось такое здарэнне: аднойчы настаўнік сказаў мне:

— Заўтра я буду выступаць публічна з беларускім дакладам. Усё ўжо падрыхтавана, дазвол урада ёсць, адрас... — падаў дакладны адрас — вуліцу, нумар, гадзіну. — Сам прыйдзі і другім скажы.

Я прыйшоў, прыйшло нас вучняў чалавек тры, ці чатыры. Прышлі дзве старыя жанчыны, яшчэ хтось з парасонікам і гэта ўсё.

Настаўнік хваляваўся. Слухачоў вельмі мала. Але чуем — вось ідуць, ідуць з гукам па ўсходах, лезуць натоўпам. Добра, будзе нас больш. Прышлі, акінулі ўсіх нас злосным позіркам і цяжка селі ў апошніх радах крэслаў. Паліцыя.

Настаўнік не чакаў больш нікога і смела пачаў гаварыць. Гава-

рыў крыху хвалюючыся, але добраю беларускаю моваю.

Сёння здаецца мне, што гэта было першае публічнае выступленне на беларускай мове ў Беластоку, здарэнне — амаль гістарычнае.

Некалькі дзён пасля настаўнік жартаваў, што ніколі не бачыў гэтакай аўдыторыі — трох вучняў, дзве старухі, дзядзьку з парасонам і паўзвода паліцыі.

— Што рабіць, — смяяўся, — бывае і гэтак.

З маім настаўнікам спаткаўся я яшчэ раз, некалькі гадоў пасля ўсяго гэтага. Быў я ўжо тады сам настаўнікам. Спаткаліся мы ў вёсцы, дзе ён працаваў. Беларуска дзейнасць у Беластоку давала яго да гэтага.

Гаварыў ён цяпер са мною, як роўны з роўным, гаварыў смела і многа. На маё пытанне: — А што далей будзе? — адказаў:

— Будзем чакаць, час пакажа.

Пад'ехала аўтамашына і трэба было развітацца.

— Бывайце здаровы, настаўнік!

— Бывай, мой дарагі!

Ад таго часу (а было гэта ў трыццатых гадах) не спатыкаліся мы больш. Прышла вайна, акупацыя; прыйшло вызваленне. Тыя, хто яго знаў, гаварылі, што настаўнік выехаў у Канаду... Але я не веру гэтаму. А вершы Якуба Коласа, якія ён мне падарыў, дагэтуль ёсць у мяне. На першай старонцы кніжкі, рукою настаўніка напісана: „Не забывайма адны другіх“.

Мой таварыш закончыў свае ўспаміны.

— Даўно гэта было і шмат змянілася ад таго часу ў Беластоку, — сказаў я.

— Так, — адказаў ён, — пастарэлі мы ўжо, таму і ўспамінаецца той час, хоць дрэнны ён быў, калі мы былі маладымі і здаровымі.

Мы рассталіся.

Г. Анацік

1.04.1956

Аб патрыятызме

Ад нейкага часу на старонках „Нівы“ пачалі друкавацца артыкулы адносна патрыятызму, што заахваціла мяне выказацца на гэту тэму.

Кожны чалавек любіць месца, дзе ён нарадзіўся і выхаваўся. Гэтая любоў з’яўляецца агульнай для ўсіх людзей і народаў. У свеце няма нічога даражэйшага ад жыцця — іменна яно з’яўляецца першым шчасцем і пачатак гэтага шчасця для нашага ўяўлення мае нейкую асаблівую чароўнасць, прывабнасць.

Жыхар паўночнай Швецыі, нягледзячы на суровы клімат сваёй краіны, любіць яе! Паспрабуйце перасяліць яго ў сонечную Грэцыю — ён поглядам і сэрцам будзе заўжды звяртацца на поўнач, падобна магніту. Яркае ззянне сонца не выкліча такіх прыемных пачуццяў у яго душы, як змрочны дзень, як свіст буры, як паданне снегу — яны нагадваюць яму радзіму, дзяцінства, блізкіх людзей, першае каханне і ўсе самыя шчаслівыя моманты з мінулага жыцця ў роднай краіне.

Сам стан нерваў, створаных у чалавеку па клімаце, прывязвае чалавека да Айчыны.

Я ўпэўнены, што такую любоў, прыхільнасць і сімпатыю да бацькаўшчыны жывіць і Кірыла Самайлюк з вёскі Падрэчаны, хоць і вельмі здзіўляецца, што гэта за рацыяналізатары „вынайшлі“ беларускую мову.

Аднак адно толькі пачуццё адданасці — гэта яшчэ не патрыятызм, а нам іменна патрэбны патрыятызм, які абгрунтоўваецца на любові да свайго роднага, беларускага народа, да яго культуры; на веданні яго гісторыі, на жаданні росквіту свайго народа і славы, таму што яго слава з’яўляецца нашаю славай. І калі прыемна называцца сынам бацькі, які карыстаецца агульнай пашанай у таварыстве, то тым больш прыемна называцца сынам слаўнага народа.

Веданне роднай гісторыі мае немалы ўплыў на патрыятызм. Таму неабходна азнаёмліваць беларускае насельніцтва нашага ваюводства з гісторыяй беларускага народа, каб кожны ведаў, хто гэта такі быў Францішак Скарына ці Сімяон Полацкі, а хто такі Іасафат Кунцэвіч, аб гісторыі ўвядзення царкоўнай уніі і яе задачах. Кірыла Самайлюк з Падрэчан даведаўся б аб гэтых усіх па-

дзеях, аб якіх, мабыць, ніколі ў жыцці не чуў. І многія беларусы, якія дабіўшыся якога-небудзь цёплага месцайка ў горадзе, часта адракаюцца ад сваёй нацыянальнасці і мовы, перадумалі б свае паводзіны. Пісаць аб тым абавязкова трэба.

Мы ж жывём у эпосе сацыялізму, калі кожная нацыя мае права на развіццё сваёй нацыянальнай культуры. Як жа выракацца ў такія часы роднай мовы, на якой мы вымаўлялі свае першыя словы; на якой наша маці спявала нам над калыскай песні; на якой мы выказвалі свае першыя пачуцці. Як можна зракацца роднай мовы — гэтай адзежы, па якой пазнаюць нас другія народы і рабіцца чалавекам без нацыі, без патрыятызму і, такім чынам, без шчасця, таму, што ці ж можна быць шчаслівым без свайго народа, сваёй культуры?

Падумайце аб гэтым, браты беларусы: вы, якія вучыцеся ў вышэйшых навучальных установах нашай краіны, і вы, якія займаеце кіруючыя пасады, і вы, настаўнікі — беларусы, у чые рукі даверана выхаванне нашых дзяцей! Што надзённа трэба рабіць, каб узняць нацыянальную гордасць беларусаў?

Беларускае насельніцтва нашага ваяводства не мае магчымасці азнаёміцца са сваёй гісторыяй у школах. Гісторыя беларускага народа не навучалася і не навучаецца. У выніку гэтага некаторыя думаюць, што беларусы — гэта русіфікаваныя палякі. Таму мне здаецца, што пачэснай задачай „Нівы” з’яўляецца сістэматычна азнаёмліваць чытачоў з гераічным мінулым беларускага народа, народа свабодалюбівага, народа працалюбнага, з яго шматвяковай барацьбой супраць нацыянальнага прыгнёту.

Гісторыя — гэта ж у некаторым сэнсе як бы свяшчэнная кніга народа, кніга галоўная, неабходная, люстра яго жыцця і дзейнасці, скрыжалё запаветаў і адкрытасці. Як жа нам не цікавіцца ёю, не ведаць яе.

Мікалай Капчук

Беласток
27.05.1956

ЛЮБЛЮ
НАШ
• КРАЙ •

Успаміны

*Хай ніколі не забуду цябе я,
Ой, Лявоніха, Лявоніха мая!*

(М. Багдановіч)

Летам 1911 г. я пасля сканчэння гімназіі ў Маскве жыву дома, у Слуцку, чакаючы восені і выезду, каб прадаўжаць адукацыю.

Аднойчы, праходзячы па галоўнай вуліцы Слуцка, я ўгледзеў у некаторых месцах чырвоныя афішы з надпісам:

„Беларуская трупя Ігната Буйніцкага выстаўляе:

«На рэвізіі» (з украінскай мовы).

«Скокі» (Лявоніха, Мяцеліца, Юрка і інш.)”

Трэба тут сказаць, што я адначасна з апошнімі класамі гімназіі вучыўся ў тэатральнай студыі ў Маскве. Вельмі зацікавіў мяне гэты, амаль што нікому невядомы, беларускі тэатр.

Захапіла мяне „Паўлінка”. У нас, у польскай сям’і, былі аднак зусім цвёрдыя беларускія традыцыі — дзядзька маёй маці — Францішак Багушэвіч (Мацей Бурачок), а мой бацька даволі вядомы маскоўскі доктар, скончыў Слуцкую гімназію і надта ахвотна карыстаўся беларускай мовай, і дэкламаваў урыўкі з „Тараса на Парнасе”, „Дудкі беларускай” і з іншых, не заўсёды „легальных” твораў тагачасных беларускіх пісьменнікаў.

Калі ж я ўбачыў беларускі фальклор, з яго кранаючай душу паэзіяй, рытмікай і яркасцю — не вытрымаў і пайшоў „за кулісы” — знаёміцца.

Дзядзька Буйніцкі, ягоня дзве дачкі, зяць і яшчэ некалькі людзей — гэта быў творчы калектыў. Калі я выразіў радасць, што маю магчымасць бачыць гэты мастацкі беларускі спектакль — Буйніцкі хітра маргнуў вокам і пад яго буйным (надта прыгожым) вусам з’явілася ўсмешка.

— А ведаеце што, — сказаў ён, — вы цяпер маеце супачынак, едзьце з намі ў „гастрольную паездку” (так гэта тады называлі). Мы праедзем Капыль, Клецк, Цімкавічы, Ляхавічы, Нясвіж, Баранавічы і скончым працу ў Мінску.

Я пачаў адмаўляцца — мову ведаю дрэнна, да скокаў не маю ніякай талерантнасці, хачу крыху падвучыцца і г.д.

Дзядзька Ігнат не слухаў ніякіх рэзнаў.

— Хадзем з намі вячэраць, а заўтра раніцай фурманкамі ў Капыль. Была ў гэтага разумнага чалавека такая перавага ў голасе, што мне заставалася толькі адно: — даць згоду.

Назаўтра, на дзвюх фурманках мы выехалі ў Капыль, а на афішы „ахрысцілі“ мяне „А. Забель“.

І пачалося чароўнае, нічым ніколі незацёртае ў памяці праз усе дарогі доўгага жыцця падарожжа — вандроўка па глухіх кутках дакастрычніцкай Беларусі.

„Паўлінка“, пазней „Пашыліся ў дурні“, „На рэвізіі“ — убогі быў рэпертуар пачаткаў беларускага прафесійнага тэатра. Аднак, як многа радасці, глыбокай захопленасці бачылі мы ў тых, хто прыходзіў слухаць беларускае жывое слова.

Палітычныя абставіны нашага падарожжа былі даволі цяжкія і шмат чаго прыйшлося перажыць.

Нязломная вера ў сілу беларускай мовы, у тое, што служыць прыгнечанаму народу — гэта найвышэйшы абавязак — дэвіз працы Ігната Буйніцкага.

3. Абрамовіч-Бурчак

19.08.1956

Беларусы ў Варшаве да 1939 г.

„Гэта-ж першы раз у Варшаве адбыўся такі баль“, — падае „Ніва“ (нумар 40 з 2 снежня 1956 г.).

Не ведаю, што аўтар гэтай весткі меў на думцы. Ці гэта першы раз у цяперашніх абставінах, ці наогул першы ў Варшаве. Я зразумеў, што было гэта першае вонкавае выступленне ў Варшаве наогул. Думаю, што чытач хоча мець весткі больш дакладныя. Дзеля таго падаю тут, паколькі мне вядома, арганізаванае жыццё беларусаў у Варшаве з папярэдніх гадоў.

Лік беларусаў у Варшаве здаўна даволі вялікі. Аднак жа арганізаванае грамадскае жыццё, на жаль, трэба прызнацца, не мае за сабой далёкай гісторыі. Магчыма, што вінаваты ў гэтым самыя толькі беларусы. Абставіны палітычныя, у якіх жылі, у большасці былі перашкодамі...

Нешта там арганізавалася ў 1905 годзе, але вельмі хутка перастала існаваць, не пакінуўшы па сабе нават следу. Былі арганізаваныя беларускія імпрэзы ў 1911 г. і 1913 г. у „Доліне Швай-

царскай” у Варшаве п. н. „Беларускіх Вечарын”, аб чым таксама бліжэй нічога невядома. Трэба толькі дадумацца, што гэтыя імпрэзы былі пастаўлены арганізатарамі выключна дзеля здабыцця матэрыяльных карысцей і не мелі нічога супольнага з беларускім нацыянальным і сацыяльным рухам. Пасля ізноў выступаў Беларускі Аб’ездны Тэатр Буйніцкага. У 1915 г. аднаўляецца Варшаўскі Універсітэт, дзе беларускія студэнты арганізуюць гурткі, якія, на жаль, не былі шматлікія і мелі характар больш таварыскі — не маючы сувязі з беларускім грамадскім жыццём.

Але ўжо ў 1919 г. арганізуецца ў Варшаве „Беларускі Камітэт”, які гуртуе каля сябе ўсіх свядомых беларусаў, арганізуе беларускіх работнікаў і шырыць сярод іх сацыяльную і нацыянальную свядомасць. На жаль, тадышнія польскія ўлады, амаль што ад самага пачатку паўстання „Камітэта”, стаўляюць розныя перашкоды і ў 1922 годзе спыняюць зусім яго дзейнасць. Ізноў на некалькі гадоў беларускі рух арганізаваны ў Варшаве перастае існаваць. Так было аж да 1929 г., калі ўсё больш і больш пачало прыезджаць у Варшаву беларускай студэнцкай моладзі, якая ў 1930 г. арганізуе „Саюз Беларускіх Студэнтаў у Варшаве”. Але і „Саюз” не знаходзіць шырокага водкліку сярод беларускай варшаўскай калоніі, затое ўтрымоўвае сувязь з беларускім сялянствам у краіне. Супольна з „Беларускім Студэнцкім Саюзам у Вільні” ладзяць лекцыі і пастаноўкі ў вёсках і мястэчках Беларусі. На жаль, і гэтаму прыходзіць канец. На 1933/34 школьны год выдаюцца новыя акадэмічныя пастановы, якія спыняюць дзейнасць „Саюза Беларускіх Студэнтаў у Варшаве”.

Ізноў беларусы ў Варшаве застаюцца без сваёй арганізацыі, але ўжо ненадоўга. У 1936 г. старэйшае грамадзянства, супольна са студэнтамі, апрацоўвае статут „Беларускага культурнага таварыства ў Варшаве” і складае ў Камісарыят Ураду на г. Варшаву дзеля зацвярджэння. Адначасова сярод беларусаў пражываючых у Варшаве і аколіцах праводзіцца шырокая прапагандная акцыя, якая мела гуртаваць у арганізацыі калі не ўсіх, то прынамсі як найбольшы лік беларусаў. Дзеля таго арганізатары на вуліцах, у трамваях, парках і іншых публічных месцах прыслухоўваліся мовам і калі чулі гутарку з беларускім акцэнтам, — падыходзілі, навязвалі сувязь і запісвалі адрас. А трэба сказаць, што ў апошнія

даваенныя гады ў сувязі з гонкай за хлебам і асветай, лік беларусаў у Варшаве быў вялікі.

Дзейнасць „Беларускага культурнага таварыства“ мела абняць усёцэласць польскай дзяржавы, значыцца, што „Таварыства“ мела б права адчыняць аддзелы і філіі на Беларускіх землях. Пасля доўгага чакання надышоў адказ, зразумела, што адмоўны. Матываваны быў тым, што на такую беларускую арганізацыю не можн дазволіць з прычыны малой колькасці беларусаў у Варшаве.

У гэтай справе арганізацыйная камісія ўпаўнаважвае адв. Адама Бычкоўскага¹ зладзіць рэкурс у Міністэрства ўнутраных спраў. У рэкурсе было адзначана, што ў Варшаве беларусаў нямала — больш 5 тысяч асоб. Праходзілі месяцы, а адказу не было, нічога не памагала і беганне арганізатараў у міністэрства.

Узрыў да грамадскае, працы, які ахапіў арганізатараў — не даваў супакою і не чакаючы на адказ, пачынаюць працаваць нелегальна. А між іншага ладзяць у залах „Варшаўскага музыкальнага таварыства“ ў Філармоніі „Беларускі Канцэрт-вечарынку“, якая сцягнула шматлікую колькасць насельніцтва ўсіх нацыянальнасцей. Выступілі маладыя беларускія артысты, пераважна студэнты, а Е. Леўковіч (Г. Леўчык²) — вядомы беларускі паэт чытаў беларускія вершы і спяваў песні пад уласны акампанемент гітары. З гэтай „Канцэрт-вечарыны“ падаў шырокую справаздачу „Шлях Моладзі“ ў № 3 з сакавіка 1937 г. Гэта, можна сказаць смела, была першая наогул у Варшаве, у шырэйшым маштабе беларуская імпрэза, якая выклікала вялікі водгук у сталіцы Польшчы. Тадышні (штопраўда не ўвесь) варшаўскі друк, а м.інш. фашысцкі тыдн. „Вем вшыстко“, заняў варажое і шавіністычнае становішча, падаючы да ведама, што на „Беларускім Канцэрт-вечарыне“ было больш як 400 асоб, а характар быў больш чым дэмакратычны і напамінаючы адначасова адпаведным уладам, каб на будучыню забаранялі „папісвацца“ ўсялякім „паланафобам“, а іх арганізатараў пры-

¹ Адв. Адам Бычкоўскі памёр 18 лістапада 1937 г. Быў ён адным з заснавальнікаў Таварыства і адным з найбольш дзейных сябраў нелегальнага гуртка „Беларускай вучнёўскай моладзі ў Гродне“ ў 1909 г.

² Гальяш Леўчык быў апошнія гады ў Доме старэчаў на Кракаўскім Прадмесці ў Варшаве. Як ходзяць чуткі — дом разам са старэчамі спалілі гітлераўцы ў першых днях Варшаўскага паўстання.

цягваць да адказнасці, што часткова і здзейснена.

Праз год з Міністэрства прыйшоў адказ, які нічым не розніўся ад дэцызіі Камісарыята Урада на г. Варшаву. А на асабістую інтэрвенцыю дэлегацыі ў Міністэрстве ўнутраных спраў начальнік нацыянальных меншасцей адказаў, што агонь, які прытухае, трэба гасіць, а не распальваць. Гэта было ясна сказана. Але ён не ведаў, што якраз гэты агонь распальваўся, а не патухаў.

Арганізацыйная камісія і пасля гэтага не апускае рук. Апрацоўвае новы статут ужо як: „Асветнае таварыства беларусаў у Варшаве” і складае яго ў стараства ў снежні 1937 г. Прачакаўшы назначаны правам час (4 тыдні) „Асветнае таварыства беларусаў у Варшаве” пачынае сваю, легальную ўжо, дзейнасць, якая, на жаль, абмяжоўвалася толькі на г. Варшаву.

„Асветнае таварыства беларусаў у Варшаве”, нягледзячы на надта цяжкія палітычныя і эканамічныя абставіны, зрабіла вельмі многа. Перш за ўсё згуртавала каля сябе больш тысячы асоб, штопраўда, не ўсе былі фармальна сябрамі Таварыства з прычын зусім зразумелых. Кожны хіба з нас ведае, аж надта добра, што санацийныя ўлады ў кожным выпадку рабілі ўсялякія перашкоды беларусам, а тым больш сарганізаваным. А колькі ж было выпадкаў, што дзяўчына, якая працавала як хатніца, а такіх у Варшаве было вельмі шмат, прыходзіла ў Таварыства са скаргаю: „На што ж вы прыслалі мне паведамленне на рэферат, — кажа, — мой хлебадаўца адабраў пісульку і як пабачыў, што па-беларуску, то злаяў, назваў камуністкай і выкінуў мяне... Дзеж цяпер я падзенуся?...” З гэтым была сапраўдная бяда.

Не лепш было і ў прадпрыемствах урадавых ці самадзейных. Шавінізм шырыўся і квітнеў не толькі на землях Беларусі, але і тут, у Варшаве — сэрцы Польшчы... Нягледзячы аднак на гэта, работніцы і работнікі, кінутыя голадам у Варшаву, кожную нядзелю прыходзілі на рэфераты.

У траўні 1938 г. Таварыства сарганізавала публічны канцэрт у Варшаўскай Кансерваторыі вядомага беларускага спевака М. Забэйды-Суміцкага. Тут трэба падкрэсліць, што беларускі канцэрт зрабіў вялікае ўражанне ў Варшаве. Зал Кансерваторыі быў перапоўнены, а артыст вымушаны быў слухачамі паўтараць амаль кожную беларускую песню. Прэса варшаўская ў сваіх рэцэнзіях

пісала, што даўно ўжо не было такога добрага канцэрта ў сталіцы, а выходзячы з канцэрта гаварылі між сабой, што і беларусы маюць свайго Кепуру, і вось, каб часцей беларускія песні тут паялі, надта ж яны прыгожыя.

У год пазней, у чэрвені 1939 г., Таварыства наладзіла ў „Саюзе польскіх пісьменнікаў“ аўтарскі вечар М. Танка. Широка і дадатна пісаў аб гэтым польскі друк, падкрэсліваючы, што прысутныя польскія маладыя паэты з зайздрасцю прыслухоўваліся рэцытацыі Танка — беларускага Ясеніна.

Таварыства сарганізавала некалькі публічных вечарынак з выступленнямі беларускіх артыстаў. Незалежна ад гэтага Таварыства ладзіла, кожную нядзелю, лекцыі, курсы беларускай мовы, а ў апошні час арганізаваўся беларускі хор і тэатр.

На жаль, гітлераўская навала перарвала гэтую працу, а ўся маёмасць: бібліятэка, акты і інш. — згарэла ў часе дзеянняў першых дзён верасня 1939 г.

Задачай сённяшніх дзён варшаўскіх беларусаў з'яўляецца: добра сарганізавацца, у межах Народнай Польшчы, да новай культурна-асветнай працы, у новых, лепшых абставінах палітычных і эканамічных, дзеля супольнага сужыцця, будавання і ўмацоўвання сацыялізму і дружбы між кахаючымі мір народамі.

Пятро Ластаўка

8.03.1957

Беларуская мова і польская культура

Часамі яшчэ і цяпер можна сустрэць погляд, што беларуская мова — гэта злепак мовы рускай і польскай, што яна ніколі не мела вялікага значэння і заўсёды была толькі мовай працоўнага і простага народа. Гэта не зусім так. Беларуская мова ўжо ў XVI стагоддзі была вельмі багатай. На гэтай мове было напісана многа законаў і пастаноў Вялікага Літоўскага Княства. Літоўскія князі, а потым і некаторыя польскія каралі дынастыі Ягелонаў лепш валодалі беларускаю моваю, чым літоўскаю і польскаю.

Апрача таго XVI век — гэта ж перыяд бурнага развіцця беларускай літаратуры. Аб гэтым сведчыць творчасць такіх беларускіх пісьменнікаў і паэтаў як Францішка Скарыны, Сымона Буднага, Васіля Амеляновіча-Цяпінскага, Фёдара Еўлашэўскага, Андрэя

Рымшы і іншых. Па-беларуску выступаюць нават на цэнтральных сеймах такія бліскучыя беларускія аратары, як Лявон Сапега і Іван Мялешка. У гэты перыяд вырабляецца мілагучнасць і прыгожая напеўнасць беларускай мовы.

Існуе таксама погляд, што вялікі ўплыў на беларускую мову і літаратуру мелі рускія і польскія культуры. Гэта праўда. Дык толькі яна няпоўная. Чаму? А гэта таму, што трэба аднолькава звяртаць увагу на значэнне беларускай мовы і культуры ў развіцці іншых братэрскіх народаў.

Не ўсе ведаюць, што беларуская літаратурная і гутарковая мовы адыгралі вялікую ролю ў развіцці польскай, рускай і ўкраінскай культур. Напрыклад, развіццё польскага рамантызму неразлучна звязана з беларускай народнай творчасцю. Беларускі фальклор сыграў вялікую ролю ў паэзіі Міцкевіча, Чачота, Зана, Адынца, Сыракомлі-Кандратовіча. Віленская універсітэцкая моладзь міцкевічоўскага часу аднолькава спявала як польскія, так і беларускія песні. Сам Міцкевіч вельмі любіў народную песню „Ой ляцела цяцера да цераз лес...”. Ён захапляўся прыгожай напеўнасцю беларускай мовы, зачароўваўся яе цудоўнай мілагучнасцю і паражаўся багатай разнастайнасцю беларускага фальклору.

Вось як піша аб уплыве беларускай мовы на польскую выдатны польскі публіцыст, вядомы эмігранцкі палітык і дзеяч, нядаўна вярнуўшыся на Бацькаўшчыну Станіслаў Мацкевіч:

„Są rozumni znawcy, którzy twierdzą nie bez racji, że połowa tego co napisał Mickiewicz nie jest zgodne z poprawnym językiem polskim. Mickiewicz był potężnym wiatrem języka białoruskiego, potężnym kontynuatorem wpływu języka białoruskiego na język polski, który zaczął działać jeszcze w XV wieku, i który polszczyznę udelikatniał, usubtelniał, odsuwał od patykowatych form języka wspólnego z Czechami, którym mówili Polacy w wieku XIV. Cóżby się ostało z Elizy Orzeszkowej, gdybyśmy usunęli z jej prozy, z jej opisów, tęsknoty, realizmu wszystkie prowincjonalizmy, białorutenizmy i wprost „rusycyzmy” („Kierunki” nr 10, 22 lipca 1956 r., artykuł „Językowe uszczypliwości”).

Гэта зусім правільна. Нядаўна я праглядаў польскую газету „Ilustrowany Kurier Codzienny” за 1935 год. Дык там у дадатку да гэтай

газеты („Kurier Literacko-Naukowy”, nr 7 z dnia 18 lutego 1935 r.) сустрэў артыкул Станіслава Гласкі „Адкуль бяруць пачатак прозвішчы Міцкевіча і Касцюшкі?”. Аўтар пераканальна паказаў беларускае паходжанне гэтых фамілій. Якім чынам? Дык вось Станіслаў Гласка звяртае ўвагу на той знаны факт, што Міцкевіч часта змякчаў літару „ц” і вымаўляў сваё прозвішча „Міцькевіч”. Рабіў ён гэта не проста таму, каб быць арыгінальным. Не ў тым справа. Трэба ведаць, што яго бацькі і дзяды вымаўлялі сваё прозвішча цераз мяккае „ц” — „ць”. А вось дык гэта сведчыць аб беларускім паходжанні фаміліі. Чаму? Як вядома, вельмі многія польскія фаміліі па свайму паходжанню з’яўляюцца беларускімі.

Беларускай фанетыцы ўласцівае спакон веку змякчэнне зычных гукаў, асабліва ж „ц” і „дз” (ц’, ць, дз’, дзь). Вельмі многа беларускіх і польскіх прозвішчаў бяруць пачатак з грэцкага хрысціянскага календара. Тут трэба памятаць, што беларускія князі, такія як князь полацкі, мсціслаўскі, слуцкі, іх рыцары, шляхта, сяляне гэта цэлы тагачасны ўвогул беларускага грамадства прынялі хрысціянства ад Кіеўскай Русі пасля 988 года. Беларусы жа хроснае імя бралі з грэцкага календара і памяншалі па-беларуску. Князь называў свайго двараніна імем памяншальным. Тое самае чыніў дваранін адносна свайго селяніна. Тады яшчэ прозвішч амаль не выкарыстоўвалі, таму што іх наогул не было. Замест прозвішч ужывалі імя бацькі альбо назвы мясцовасцей. Грэцкае імя *Дэмэтрыос* па-беларуску вымаўлялі *Дымітры* або *Мітры*, а калі яго змяншалі, тады ўжо няўхільна літара „т” змякчалася на „т’”, а потым на „ць”. Вось і атрымаліся: Дэмэтрыос — Дымітры — Мітры — Міт’ка — Міцька. Князь, напрыклад, наказваў сваяму рыцару: Міцька, сядлай каня! Міцька, падай шаблю!

Потым, калі пачаўся ўплыў польскай культуры, польскага языка, калі Вялікае Літоўскае Княства прымае з Польшчы шляхецкія прывілеі, тады пры польскай набілітацыі некаторыя беларускія дваране і беларускія рыцары дабаўляюць да свайго імя шляхецкае, польскае заканчэнне „віч”. Такім чынам беларускі рыцар ці дваранін з Залесся з’явіўся Міцькевічам. У XIX стагоддзі перасталі змякчаць літару „ц”. Гэта ў сувязі з тым, што ў рускай мове няма мяккага „ц” і калі руская геральдыка пачала весці перапіс шляхты на беларускіх землях, тады ўжо перасталі зусім змякчаць

літару „ц”. Гістарычна гэта выглядала так: Дэмэтрыос — Дымітры — Мітры — Міцька — Міцька — Міцькевіч — Міцькевіч. Адсюль відна, што прадзеда вялікага польскага паэта былі беларусамі і сваё прозвішча ўзялі з грэцка-беларускай праваслаўнай першападставы.

Гэтаксама і прозвішча выдатнага польскага пісьменніка Генрыка Сянкевіча звязанае з беларускай мовай. Гэту фамілію яшчэ ў канцы XVIII стагоддзя і на пачатку XIX стагоддзя вымаўлялі з мяккім „н” — „н’”, „нь”, гэта значыць Сенькевіч. Прозвішча польскага пісьменніка ўзнікла ад каляндарнага праваслаўнага імя Сымон, Семіон, Сяміон. Скарочана гэта імя вымаўлялі „Сенька”, а калі прыйшоў час шляхецкай наблітацыі, дабавілі шляхецкае заканчэнне — „віч” і ўзнікла прозвішча Сенькевіч, а потым, калі перасталі змякчаць „н”, вымаўлялі толькі Сенкевіч.

У сваім артыкуле Гласка паказвае, што беларуская першааснова выступае ў такіх прозвішчах, як Стэцкевіч, Стэткевіч. Міткевіч, Петкевіч, Пецкевіч, Міськевіч, Мішкевіч, Івашкевіч, Кандратовіч і іншыя.

Здаралася таксама і так, што памяншальныя беларускія імёны пры шляхецкай наблітацыі станавіліся шляхецкімі прозвішчамі ў сваёй скарочанай вымове. Напрыклад, князь называў свайго рыцара Канстантына памяншальным імем „Кастюшка” — у беларускай вымове „Касьцюшка”. У заходне-польскай памяншальнай вымове атрымалі бы імя „Костэк”, „Костусь” або „Костусько”, але ніколі „Касьцюшко”. Гэта супярэчыла б словаўтваральным правілам польскай мовы.

Адсюль бачым, што прозвішча вялікага польскага патрыёта, выдатнага змагара за свабоду сваёй Бацькаўшчыны і свабоды Злучаных Штатаў Амерыкі, гэта значыць прозвішча Тадэуша Касцюшкі па свайму паходжанню з’яўляецца беларускім. Аналагічных прозвішч гэтага тыпу ў Польшчы, Беларусі і на Украіне можна сустрэць вельмі многа, напрыклад: Федзюшко, Карпушко, Паўлушко, Петрушко або Пятрушко. Сюды трэба залічыць таксама прозвішча вядомага польскага кампазітара Манюшко. Першаасновай гэтай фаміліі з’яўляецца беларускае імя „Мануіла”, адкуль вынікнула беларускае памяншальнае імя Манюшка, а потым сфармавалася прозвішча Манюшко.

Усе гэтыя вышэйпрыведзеныя факты сведчаць аб тым вялікім значэнні, якое мела Беларусь, беларускі фальклор і беларуская мова ў развіцці братэрскага польскага народа і яго вялікай культуры.

Васіль Белаказовіч

10.11.1957

Літоўская Метрыка і яе значэнне для гісторыі Беларусі

Беларускі народ, як і іншыя народы свету, мае сваю шматвяковую слаўную гісторыю. Яна сягае ў далёкую мінуўшчыну, калі на тэрыторыі сённяшняй Беларусі з'явілася жыццё, з'явіліся першыя людзі, першыя плямёны. Праходзілі стагоддзі, а разам з гэтым усё больш вырысоўваўся воблік гэтых плямёнаў, якія к пачатку другога тысячагоддзя атрымалі назвы крывічоў, радзімічаў, дрыгавічоў. Складваліся дзяржаўныя ўтварэнні — княствы, узніклі новыя гарады і паселішчы.

У XIV стагоддзі склалася беларуская народнасць — самабытная, самастойная, істотна адрозніваючаяся ад іншых народаў сваёй спецыфікай духоўнага і фізічнага ўкладу, асаблівасцямі мовы і быту.

Уваходзячы ў склад Вялікага Княства Літоўскага, беларускі народ зберагаў і развіваў сваю мову, сваю культуру. Мала таго, беларуская мова, як найбольш дасканалая і пашыраная, была дзяржаўнай мовай у Вялікім Княстве. Усе афіцыйныя, дзяржаўныя акты княства пісаліся на беларускай мове, і тыя, што захаваліся да нашых часоў, уяўляюць сабой невыказна вартасны матэрыял па гісторыі нашай старонкі. Да ліку іх адносіцца і так званая Літоўская Метрыка.

Літоўскай Метрыкай пазываўся архіў дакументаў канцелярыі вялікага князя. У ім захаваліся акты або кнігі з граматамі і дакументамі, напісанымі па ўстаноўленай у дзяржаўнай канцелярыі форме. Гэты архіў падзяляўся на Метрыку вялікую, якая была пад наглядом канцлера і Метрыку малую, што была ў веданні падканцлера. Абодва гэтыя саноўнікі мелі непасрэдна ад сябе залежных загадчыкаў архіва — „метрыкантаў”.

Гісторыя Літоўскай Метрыкі пачынаецца з канца XV стагоддзя, калі дзякі пры вялікім князі Казіміры Жыгімонтавічы сталі весці запісы княскіх прывілеяў і ўсялякіх яго грамат. Але архіў Літоўскай Метрыкі ў той час быў толькі ў сваёй пачатковай стадыі. Ад тых

часоў захавалася не так ужо шмат актаў — прысягі Карыбута Альгердавіча, Свідрыгайлы Альгердавіча і інш.

З XVI стагоддзя, калі ў адміністрацыйным жыцці літоўскай дзяржавы адбыліся змены — замест намесніцтваў былі ўведзены ваяводства: Смаленскае, Полацкае, Віцебскае і іншыя, усе дакументы і акты Літоўскае Метрыкі захоўваліся ў мяшках. На матэрыялы кожнага ваяводства быў заведзен асобны мяшок, у якім дакументы складаліся згодна алфавіту. Такі спосаб захоўвання дакументаў (мяшкі замест скрыняў ці шафаў) сведчыць аб прымітыўным стане архіўнай справы ў княстве.

Але ўсё ж нягледзячы на гэта, з боку вялікага князя ўдзялялася шмат увагі да матэрыялаў Літоўскай Метрыкі. Яны захоўваліся ў Троцкім замку, пабудаваным на востраве возера Гальвэ, у 30 кіламетрах ад Вільні, які ў той час быў вельмі трывалым умацаваннем. У 1511 годзе архіў Літоўскай Метрыкі быў перавезен з Троцкага замка ў Вільню.

XVI стагоддзе з’яўляецца перыядам канчатковага складвання арганізацыі Літоўскай Метрыкі. Вялі яе прысяжныя дзякі, непасрэдна наглядаў за ёю канцлер Вялікага княства. Узрасло і значэнне Літоўскай Метрыкі. Прымаючы пад увагу гэта, канцлер князь Мікалай Радзівіл 2 мая 1558 года аддаў распараджэнне „абы ўсе пажалавання і даніны князскай на адно месца пэўнага замкнення зношаны і да кніг упісваны былі”.

Аб строгім парадку вядзення Літоўскай Метрыкі сведчыць яшчэ і тое, што калі ў 1569 годзе Кіеў, Валынь і Падолле былі далучаны да Каралеўства, дык з агульнага складу яе былі лёгка выдзелены кнігі і іншыя матэрыялы азначаных зямель і перададзены адпаведнай уладзе Каралеўства.

Аднак частае ўжыванне, а таксама іншыя прычыны, у тым ліку непрыстасаваныя памяшканні для захоўвання Літоўскай Метрыкі, дрэнна ўплывалі на яе стан, кнігі пачалі псавацца, пакрывацца цвіллю, трухлець. Тады па загаду канцлера Льва Сапегі дзякі пачалі перапісваць гэтыя кнігі. Перапіскай іх займаліся Вынічынскі, Гэскоўскі, Каралеўскі, Мархач, Пашкевіч, Радэцкі, Яцыніч, прозвішчы якіх падаюць гістарычныя крыніцы. Праца па перапісанню кніг вялася на працягу 14 гадоў — з 1594 па 1607 гг. Перапісаныя кнігі дапаўняліся рээстрамі, забяспечваліся вокладкамі. Затым 14 гадоў

(1607 - 1621) пайшло на ўзгодненне іх з арыгіналамі.

Да 1636 года Літоўская Метрыка знаходзілася ў Віленскім замку. 21 красавіка 1636 г. для яе з дазволу Уладыслава IV была ўзята прыватная камяніца віленскага жыхара Яна Ключаты на Рыбным канцы Віленскага рынка, непадалёк Уваскрасенскай царквы. Тут Літоўская Метрыка знаходзілася да XVIII стагоддзя. Для захоўвання Малой Метрыкі 21 ліпеня 1636 года быў прыстасаваны дом немца Ланга па Шкляной вуліцы. Тут жа знаходзілася і канцылярыя канцлера.

Падзеі таго часу — нацыянальна-вызваленчая барацьба беларускага і ўкраінскага народаў у 1648 годзе, шведскі наезд, заваёва Вільні маскоўскім войскам у 1655-1661 гг., прычыніліся да страты некаторай часткі Літоўскай Метрыкі, але асноўная, большая частка яе ўцалела.

Да далучэння Беларусі і Літвы ў 1794 годзе да Расійскай імперыі Літоўская Метрыка захоўвалася ў Віленскім касцёле святога Казіміра. 21 лістапада 1794 г. рускі сенат выдаў указ аб перавозе яе ў Пецярбург, што і было зроблена ў 1795 годзе. Літоўская Метрыка была змешчана ў архіве Сената. Тут з 1803 па 1836 гг. праводзілася ўпарадкаванне яе. Пасля гэтага пачалося навуковае карыстанне матэрыяламі, але доступ да іх быў вельмі абмежаваны і толькі з перавозам у 1889 годзе Метрыкі ў Маскву да яе быў адкрыты большы доступ.

З мэтай больш шырокага азнаямлення з матэрыяламі Літоўскай Метрыкі руская Археаграфічная камісія пачала друкаваць іх у сваім выданні „Акты Западнай Расіі“. У 1846-1853 г.г. выйшла пяць тамоў.

Усе матэрыялы Літоўскай Метрыкі паводле зместу падзяляюцца на кнігі запісаў, кнігі судовых спраў, кнігі спраў публічных, кнігі перапісаў. Каб зразумець навуковую вартасць Метрыкі для гісторыі нашай старонкі, азнаёміцца з яе складам, трэба спыніцца на змесце вышэйпамянёных матэрыялаў.

У кнігах запісаў знаходзяцца прывілеі гарадам, мястэчкам і вёскам, прывілеі на магдэбургскае права, на кірмашы, гандаль, граматы на ўладанні, лісты на дараванне маёнткаў і інш. бягучыя справы дзяржаўнай канцылярыі. Гэтыя кнігі ахопліваюць каля трох з паловай стагоддзяў — з канца XV да канца XVIII ст.

Другой катэгорыяй з'яўляюцца кнігі спраў судовых. У іх маюцца пастановы вышэйшых судаў, існаваўшых у Вялікім Княстве, суда вялікага князя, суда маршалкоўскага (з XVI стагоддзя), які раз'язджаў па дзяржаве, суда паноў з княскае рады, задворна-асэсарскага суда, існаваўшага з 16 сакавіка 1623 г., рэляцыйнага княскага суда (з пачатку XVIII ст.), канфедэрацкіх судаў (з часоў бескаралеўя), суда па апеляцыях на магдэбургскія суды. Гэтыя матэрыялы прадстаўляюць выключную каштоўнасць у даследаванні і вывучэнні гісторыі права, а таксама характару судовых устаноў Вялікага княства, вывучэння быту і жыцця беларускага народа за часы з пачатку XVI стагоддзя да апошняга падзелу Рэчы Паспалітай у 1795 годзе.

На трэцім месцы знаходзяцца кнігі спраў публічных, або інакш кажучы, матэрыялы, якія мелі агульнадзяржаўную вартасць. У іх змяшчаюцца сеймавыя пастановы канферэнцый, усялякія сеймавыя запытанні да ўрада, адказы караля і ўрада, наказы паслам, што пасылаліся ў чужаземныя дзяржавы і ў Каралеўства, справы ваяводстваў, загады вышэйшых улад па ўнутраных справах і інш.

Далей ідуць кнігі перапісаў літоўскіх. У іх знаходзяцца апісанні замкаў, старостваў, межавыя кнігі, у тым ліку і аб размежаванні Вялікага Княства з суседнімі дзяржавамі. Апрача гэтага Літоўская Метрыка ўтрымлівае і іншыя віды кніг — пастановы княскае рады, інвентары, апісы, алфавіты, паасобныя акты, планы, карты, рада-слоўныя схемы.

Літоўская Метрыка — найбагацейшая крыніца па гісторыі Беларусі, мінулага беларускага народа. Яна ўваскрэшае перад намі багатую культуру беларусаў, іх шматвяковую барацьбу за незалежнасць і свабоду, сацыяльную і эканамічную структуру Беларусі. У сучасны момант яна захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве старажытных актаў у Маскве.

Юрка Пасынак

16.02.1958

Сустрэча з Мельхіёрам Ваньковічам

Навязанне кантакту з папулярным польскім пісьменнікам Мельхіёрам Ваньковічам адбылося вельмі проста. Спатрэбілася да гэтага тэлефонная размова.

Званю, чую ў трубцы ветлівы жаночы голас. Выясняю коратка хто я і чаго хачу.

— Муж зараз прыйдзе, — інфармуе пані Ваньковіч.

Хвілінку чакаю, чую крокі і мужчынскі голас:

— Чаго хочаце, паночку? Слухае вас Ваньковіч.

Словы гэтыя, выказаныя ў чысцейшым беларускім вымаўленні, сваёй нечаканасцю збіваюць мяне з панталыку.

— Вы мяне застрэлілі сваёй беларушчынай, — прызнаюся Ваньковічу.

— Што ж тут дзіўнага? Я ж напалову беларус.

*

Гэтак усё пачалося... А скончылася на пятым паверсе ў кватэры Ваньковічаў пры вуліцы Пулаўскай у Варшаве. Дзверы адчыніў сам М. Ваньковіч — вялікі, з сіваю галавою, ветлівы. Пры ім адчуў я сябе малым і слабым, але адначасова і бяспечным. Прайшлі ў пакой, селі.

Ну і палілася крыніца. Ваньковіч мае непараўнальны дар апавядальніка. Кожны яго сказ — гэта яскравы вобраз. Мастак мог бы замяніць яго гутарку ў тысячы карцін, ілюструючых старое жыццё Заходняй Беларусі. Гаворыць па-польску, але мяне заахвочвае карыстацца беларускай мовай. На маё пытанне аб сувязях з беларусамі Ваньковіч адказвае шырока:

— Бацька мой быў патомкам старога беларускага роду. На падстрэшы свайго дома знайшлі мы сярэдневяковую граматы на беларускай мове. Памятаю, што пачынаецца яна ад слоў „Біл нам челом Ваньковіч..." З дапейшага зместу вынікала, што продак мой стараўся атрымаць ад улад дазвол на залажэнне карчмы. Вось бачыце, — паясняе жартаўліва, — хацеў жулік, распіваць беларускіх сялян.

Сказаўшы гэта, мой суразмоўца вяртаецца да ранейшага сур'ёзнага тону.

— Сям'я мая мела зямельныя маёнкі ва Утненскім і Барыслаў-

скім паветах. Я да васьмі год жыў у Літве. Пасля пераехаў на Беларусь. І ўжо тады адчуў дзіцячай інтуіцыяй, што тут мая айчына: з верасамі, цецэрукамі, задуменнай раўнінай палёў і лугоў. Пасля прыйшло юнацтва і сталасць. Зацікаўленасць да Беларусі паглыбілася. Пачаліся падарожжы па краіне. Зрабіў я, — працягвае Ваньковіч, — велізарную колькасць здымкаў, якія маюць сёння гістарычнае і этнаграфічнае значэнне. Ілюструюць яны цікавыя звычаі, рэдка спатыканыя народныя вопраткі і непаўторныя тыпы людзей: сяляне, паляўнічыя, татары, праваслаўныя і каталіцкія духоўныя, знахары. Сустрэўся з арыгінальным танцам маладой пары, танцуючай паміж скрыжаваных палак, якія нельга было крануць нагамі.

Мікрафільмы гэтых здымкаў прайшлі дзівосныя каляіны лёсу. Пакінуў я іх у Вільні. Толькі некалькі год таму назад, зусім выпадкова мой знаёмы сустрэў у Коўне групу дзяцей, якія забаўляліся, цягаючы скруткі мікрафільму. Аказалася, што гэта былі мае здымкі з Беларусі. Не маю іх пры сабе, зараз яны знаходзяцца на выстаўцы ў Кракаве. Калі толькі атрымаю, дам у Вашу газету.

Дзякую Ваньковічу за гэтую аб'яцанку, а ён аддаецца цалкам далейшым успамінам. Кранае гумарыстычны аспект перажытых здарэнняў, апавядае аб моўных непаразуменнях у даваенным судзе. Гаворыць аб жанчыне, якая ў судзе некалькі разоў паўтарыла словы: „Шмат паліцыі прыйшло”. Суддзя, не разумеючы беларускай мовы, абарваў яе: „Прашу не абражаць паліцыю і не называць яе шматамі”. Не менш камічным было і другое здарэнне ў судзе. Калі селянін, абвінавачаны ў тым, што назваў суседа псом, з горыччу адказвае: „Сабака, ты, сабака, Яўхім, калі ж я цябе псом назваў?”

Задумаўшыся хвіліну, Ваньковіч перайшоў да іншай тэмы. Пачаў характарызаваць палітычныя парадкі ў Заходняй Беларусі.

— Віленскі ваявода Бацяноўскі даводзіў мне, што беларусы ў адносінах да Польшчы з'яўляюцца тым самым, што і кашубы, — значыць, адной з адрэзаных польскай нацыі. Аднойчы, будучы ў Валожынскім павеце, — успамінае Ваньковіч, — у прысутнасці старасты я загаварыў з мясцовай дзяўчынай па-беларуску. Стараста быў абураны, не мог зразумець, як можа польскі пісьменнік паслугоўвацца беларушчынай. Былі і горшыя справы, —

працягвае Ваньковіч. — Памятаю, як сяляне адной вёскі дамага-ліся арганізацыі беларускай школы. Улады патрабавалі, каб под-піс кожнага селяніна быў пацверджаны натарыяльна аж у Грод-не. Зрэшты, улады прымянілі і іншыя, яшчэ больш дасканалыя спо-сабы на ліквідацыю беларускіх школ. Выпускнікі гэтых школ не маглі атрымаць працу ў дзяржаўных установах.

Ваньковіч задумоўваецца над чымсьці. Праз хвіліну зноў вяр-таецца да сваіх успамінаў.

— Што датычыць беларускай літаратуры, дык зрабілі на мяне найбольшае ўражанне такія пісьменнікі, як Бурачок, М.Танк, Я. Ко-лас, Машара. Гэтага апошняга я нават перакладаў на польскую мову. — Ваньковіч устае і паказвае мне кнігу „Эстафета”, дзе ёсць здымак Машары і яго верш.

— Зрэшты, з Машарам, — працягвае размову Ваньковіч, — я су-стракаўся часта. Быў у яго хаце. Памятаю, што пачаставалі нас там яешняй з некалькіх дзесяткаў яек. Наеліся так, што ледзь да-валакліся да Дзвіны і на некалькі гадзін заляглі ў траве. Перад вай-ной зрабіў я пэўныя захады з мэтай арганізацыі аўтарскай сустрэ-чы з М. Танкам у Варшаве. Вечар гэты адбыўся вельмі ўдана. Су-стракаўся таксама з палітычнымі беларускімі дзеячамі Тарашкеві-чам і Луцкевічам.

*

Ваньковіч гаворыць безупынна. Відаць, мае дасканалую памяць: свабодна кружыць у адлеглых часах, кідае думкі, рэфлексіі, успа-міны, якія ўкладваюцца ў каляровую мазаіку.

Калі я ўжо збіраўся выходзіць, жонка Ваньковіча звярнулася да мужа:

— Мэля, а ці раскажаў ты госцю аб тым, як у 1954 годзе ў Нью-Йорку ў час аўтарскай сустрэчы ты апрануў актрысу ў белару-скую вопратку і загадаў ёй спяваць беларускія песні?

— Забыў, зусім забыў! Так! Нават некаторыя абураліся: „Што ты нас маскоўскімі мелодыямі частуеш!” Ды і з актрысай было ня-лёгка. Беларускае мова давалася ёй не лягчэй, чым кітайская.

— Я знайду гэтыя песні, — абяцае пані Ваньковіч, — і прышлю вам іх тэксты.

Дзякую і развітаюся, поўны ўражанняў. Цяжка ўлажыць у ней-кую лагічную сістэму ўсё пачутае ў доме Ваньковічаў. Ды ці гэта

патрэбна? Усхваляванасць не мусіць быць лагічнай. Дастаткова таго, што з'яўляецца шчырай. Так ці інакш, размова з пісьменнікам, для якога жыццё — гэта літаратура, а літаратура — жыццё, належыць да эпизода не толькі прыемнага, але і карыснага.

Алесь Барскі

12.05.1963

ГУРТАВАННЕ БЕЛАРУСАЎ

Ліст да Дзядзькі Левана

Заходняе Памор'е, лістапад 1957 г.

Паважаны Дзядзька Лявон

Французская прымаўка гаворыць: Няма двух без трох, а таму так пішу, што Ты ўжо з Дзедам Марцінам знаёмы, а са мною яшчэ не.

Каб нас было больш, вось давай пазнаёмімся! Мяне называюць імем, Памфіла. Хіба не ўстрасе Табою як успомню, што я ляжу ў бальніцы. Сказаць цэлую гісторыю аб гэтым, як дастаўся да бальніцы — не магу, бо мяне прывезена непрытомнага — не думай часам, што ад гарэлкі.

— І тут, на гэтым ложы неаднойчы чытаю Твае гарачыя артыкулі. Мая суседка спрэчна адносілася да ўсяго што Ты пісаў адносна жанчын. Але цяпер Твае штуршкі дзеля іх змякчылі сэрца не адной нават паненкі. Не хачу, як на першы раз, надта распісвацца, бо Табе можа гэта не спадабаецца, але пазволь, што ўспамяну аб маім прыяцелі. Мой прыяцель мужчына і няма між намі большай розніцы: ён толькі рускі, а я — беларус; ён чытае „Рускі Голас“, а я — „Ніву“. Жывем згодна. Любіць ён свой штотыднёвік і не менш ім ганарыцца як я „Нівай“. І вось, нядаўна, прынёс мне ў бальніцу „Ніву“. Я трохі пачытаў і пытаю, а што ж піша „Рускі Голас“? А мой сябра як бы чакаў таго запытання, каб выліць злосць і пачаў недацэнхваць дзеянне „Праўлення Сувязі“. Успакойся тады як я паб'яцаў, што напішу да Дзядзькі Левана. Ён быў рады, што справай недахопу „Русскага Голаса“ на Заходнім Памор'і займецца Дзядзька Лявон — беларус.

З таго часу сябра мой цікавіцца „Нівай“ і беларускай культурай. Дзіўна, што беларусаў на Заходнім Памор'і так моцна агарнуў сон.

Будзь спакойны Дзядзька, я ўжо з сябрам, у пагодную нядзелю, зойдзем да нашых землякоў — паслухаем, што яны будуць гаварыць.

Не падай духам — паважаны Дзядзька, мы Табе заўсёды дапаможам. Людзям за скуру залазь, гэта ім не зашкодзіць. Выбачай, калі можа неакуратна звярнуўся. У мяне такая прывычка, зрэшты скажу Табе на вуха, так як Ты пішаш, я не магу. Цікава, чаму то Дзед Марцін не піша, мо Малання — жонка, не пазваляе?

Бывай Зямляк!

Памфіла

24.11.1957

Растуць гурткі на Гайнаўшчыне

У апошні час значна актывізавалася праца БГКТ на Гайнаўшчыне. Гайнаўчане, між іншым, вітаюць III З'езд нашага таварыства новымі гурткамі БГКТ.

Нядаўна тут узніклі гурткі ў наступных вёсках: у Палічнай (старшыня — Віктар Баран, сакратар — Анастасія Селеванюк, скарбнік — Уладзімір Раманюк), у Дабрывадзе (старшыня — Аляксей Радзівонаў, сакратар — Уладзімір Артушук, скарбнік — Мікалай Клімовіч), у Чахах-Арлянскіх (старшыня — Іван Герасімяк, сакратар — Аркадзь Данілюк, скарбнік — Міхась Чыквін), у Ягядніках (старшыня — Рыгор Назарук, сакратар — Зіна Бобік, скарбнік — Надзея Далінская), у Пасечніках Вялікіх (старшыня — Мікалай Галёнка, сакратар — Міхась Галёнка, скарбнік — Уладзімір Галёнка), у Арэшкаве (старшыня — Іван Яцко, сакратар — Анатоль Скепка, скарбнік — Мікалай Скепка).

Васіль Дзун

Гайнаўка

17.04.1960

3 жыцця БГКТ у Сямятыцкім павеце

Новыя гурткі

Нядаўна ў Вычулках утворана гурток БГКТ, які налічвае 11 членаў. Старшынёй праўлення гуртка выбрана Марыся Дэмчук.

25 студзеня г.г. паўсталі гурткі нашага таварыста ў Літвінавічах і Тымянцы.

Гурткоўцы з Тымянкі вырашылі актывізаваць дзейнасць мастац-

кага калектыву, а таксама задбаць аб наладжанні матаровага і кулінарнага курсаў. У гурток уступіла 22 асобы. Старшынёй выбрана мясцовага настаўніка Мікалая Крыстынюка.

(ся)

*

24 студзеня г.г. у вёсцы Зубачы адбыўся сход, на якім прадстаўнік аддзела БГКТ у Мілейчычах Анатоль Мартыновіч расказаў аб дзейнасці Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Сход пастанавіў арганізаваць у вёсцы гурток БГКТ. Уступіла ў гурток 11 членаў. Узначаліў яго настаўнік беларускай мовы Уладзімір Левацук. Сакратаром выбрана Зою Мароз, скарбнікам — Сяргея Мусюка.

С. Март

Зубачы

*

24 студзеня ў памяшканні мясцовай пачатковай школы ў Клюковічах адбыўся сход нашай грамадскасці. На сходзе прысутнічаў прадстаўнік ГП БГКТ Сакрат Яновіч. Тут абмяркоўвалася дзейнасць беларускага таварыства ў Польшчы. Многія прысутныя на сходзе выявілі жаданне ўступіць у члены БГКТ. У выніку членскія дэкларацыі падпісала 18 асоб — усе мададыя людзі. Выбрана таксама праўленне гуртка, у склад якога ўвайшлі Кастусь Кірылюк (старшыня), настаўніца Вера Зіневіч (сакратар), Віктар Давідзюк (скарбнік). У рэвізійную камісію ўвайшлі Міхась Бубель і Аляксандр Грыцюк.

Новы гурток БГКТ вырашыў распачаць сваю дзейнасць ад наладжання маторных курсаў і пастаноўкі п'есы.

К. Савін

Клюковічы

12.02.1961

У Лешуках добрая праца

Нядаўна ў Лешуках адбыўся справаздачна-выбарчы сход гуртка БГКТ. Гэты гурток мае шмат дасягненняў. Пры ім існуе мастацкі калектыв, які даў 16 выступленняў. Выступаў ён як у сваёй вёсцы, так і ў аколiцы, а таксама ў Нарве, Гайнаўцы, Беластоку і Варшаве. Добра ацаніла працу гуртка ГС у Нараўцы, прызначаючы яму 2 400 зл. на ўборы. Члены гуртка актыўна ўдзельнічалі таксама ў грамадскіх чынах: пры рамонце вуліцы, пабудове школы і кра-

мы. Гурток цесна супрацоўнічае з усімі арганізацыямі ў вёсцы. Да новага праўлення выбрана Аляксея Харкевіча (старшыня), Міколу Засіма (намеснік), Ольгу Харкевіч (сакратар), Аляксандра Харкевіча (скарбнік) і Ніну Скепка (член).

На гэтым жа сходзе члены гуртка апрацавалі багагую праграму дзейнасці на будучыню. Ляшучкі гурток смела можна залічыць да найлешых гурткоў на Гайнаўшчыне. Да яго дасягненняў выдатна прычыніліся загадчык мясцовай школы Аляксандр Харкевіч і настаўнік Аляксей Харкевіч, якія шмат памагаюць у працы гуртка.

Васіль Дзун

Гайнаўка

8.04.1962

Вілінаўскі гурток БГКТ

Вілінава — гэта адна з многіх вёсак ва ўсходняй частцы Сямятыцкага павета. Нічым яна не розніцца ад сотні іншых вёсак. Хіба толькі тым, што яшчэ няма тут электрычнага святла, няма школы, а дзеці дагэтуль вучацца ў трох прыватных будынках. Няма тут святліцы, дзе моладзь і старэйшыя маглі б збірацца, каб правесці культурна час.

Калі гэта хтосьці прачытае, зараз падумае, што „вёска забіта дошкамі“. Гэта так было да таго часу, пакуль у гэту вёску не прыехаў працаваць настаўнік Анатоль Мартыновіч. Моладзь і старэйшыя, якія ведалі яго, дзякавалі за шчаслівы лёс і гаварылі ўсім што хутка ў Вілінаве зменіцца. І не памыліліся. У першых днях студзеня 1965 г. склікаў ён сход моладзі гуртка БГКТ і ЗМВ, на які прыйшло многа старэйшых жыхароў. На гэтым сходзе выбрана новае праўленне гуртка БГКТ, якога старшынёй аднагалосна паклікана Анатоля Мартыновіча. Дзякуючы ято ініцыятыўнасці створана два мастацкія гурткі: харавы, які налічвае 15 асоб і драматычны, які налічвае 10 асоб. Дырыжорам і пастаноўшчыкам у гэтых гуртках з’яўляюцца маладыя настаўнікі Анатоль і Ніна Мартыновічы. Зараз харавы і драматычны гурткі вядуць актыўную дзейнасць. У іх рэпертуары ёсць многа беларускіх народных песень, гумару, сатыры і вершаў. Драмгурток мае апрацаваных тры п’есы: „Толькі так“, „Мараль Наталлі Зотавай“ і „Назар Стадола“ Т. Шаўчэнкі.

16 мая г.г. гэтыя мастацкія гурткі далі чарговыя трохгадзінны

18-ты канцэрт у гэтым годзе.

Кожны нумар самадзейных артыстаў так у Мілейчычах, як і ў іншых мясцовасцях прымаўся бурнымі воплескамі.

Амбітныя імкненні гуртка БГКТ заключаюцца не толькі ў вядзенні аматарскага мастацкага руху ў сваім асяроддзі. У плане працы гуртка ёсць такія пункты, як пабудова святліцы грамадскім чынам, пабудова дарогі ў вёсцы і на адрэзку Клюковічы — Катэрка, аблясенне зямельных няўгоддзяў. Гурток БГКТ арганізаваў курсы вярэння, крою і шыцця ды матацыклавы.

У пабудове святліцы грамадскім чынам паклікана арганізацыйны камітэт, якога старшынёй з'яўляецца Анатоль Мартыновіч. Гэты камітэт выступіў з заклікам да ўсіх сялян аб самаападаткаванні па 100 зл. ад гаспадара. Гэты заклік быў прыняты ўсімі жыхарамі вёскі Вілінава і ўжо першыя сотні злотых уплацілі яны на рахунак арганізацыйнага камітэта. На пабудову святліцы ўплываюць грошы з даходаў мастацкіх калектываў. Трэба падкрэсліць, што мастацкі калектывы з Вілінава заваяваў пашану сярод беларускага сельніцтва.

А гурток БГКТ у Вілінаве можна паставіць смела ў прыклад для іншых гурткоў нашага таварыства.

Сяргей Крэйза

Сакратар Праўлення аддзела БГКТ у Мілейчычах

13.06.1965

СПРОБА АДБУДОВЫ БЕЛАРУСКАГА ШКОЛЬНІЦТВА

3 „Нівай” у руках

Далёка на ўсход ад шашы Беласток — Бельск, сярод лясоў, распасціраецца вёска Цялушкі. У канцы вёскі, на пясчаным узгорку, стаіць школа. Няма ў гэтай вёсцы ні радыё, ні электрычнасці. Рэдка хто заглядае сюды, акрамя пісьманосца В. Гуралеўскага з паштовай установы ў Рыбалах. Ён сістэматычна, акуратна прывозіць пісьмы і газеты. З вялікай нецярплівасцю чакаюць яго вучні пачатковай школы ў Цялушках. О! Ужо едзе, вязе нам новы нумар „Нівы”, — цешацца дзеці і выбягаюць насустрач пісьманосцу В. Гуралеў-

скаму. Ён вымае з вялікай торбы „Ніву” і іншыя газеты і ўсміхаючыся раздае вучням.

У нашай школе вучыцца 85 дзяцей (6 класаў), з якіх 18 выписвае штотыднёвік „Ніва”. Ужо 13 вучняў падпісаліся на „Ніву” на другі квартал.

У распаўсюджванні „Нівы” сярод жыхароў Цялушак актыўна ўдзельнічае настаўнік цялушкаўскай школы Ф. Палюховіч. Ён шмат гутарыць з бацькамі вучняў, даказвае, што часопіс „Ніва” — гэта іх часопіс, што ў ім ёсць шмат цікавага і карыснага і таму бацькі ахвотна даюць сваім дзецям грошы на падпіску.

Цяпер па суботах і нядзелях да позняга вечара гараць газавыя лампы ў хатах беларускай вёскі. Гэта вучні са сваімі бацькамі чытаюць „Ніву”, чытаюць пра сваё жыццё.

Г. Грыгарук,

Цялушкі

1.04.1956

Праблемы беларускага школьніцтва

Агульна ёсць вядомым, што насельніцтва паветаў Сакольскага і Дуброўскага ў штодзённым жыцці паслугоўваецца выключна так званай „простай” — беларускай мовай. Заслугоўвае на ўвагу факт, што беларусы Сакольскага і Дуброўскага паветаў побач з беларусамі Беластоцкага павета гутараць мовай беларускаю, надта блізкай да чыстай беларускай мовы. Аднак жа жыхар павета Сакольскага з аколiц Сухаволі або павета Дуброўскага на пытанне да якой належыць нацыянальнасці — адкажа: „польскі”. Падкрэсліваю — польскі, а не паляк. У гэтым выпадку маем дачыненне з беларусам-католікам, якога злучае з палякамі рэлігійная еднасць.

Да нядаўна ў сялянскай масе католікаў-беларусаў атаясамлялася амаль што веравызнанне і нацыянальнасць у паняцці: „польскі”. Адначасова супольнасць мовы, звычайў, псіхічнага ўкладу злучала іх з беларусамі-праваслаўнымі, не пазваляючы ім звацца палякамі. Трэба тут адзначыць той факт, што калі пры царызме ўвесь беларускі народ спазнаваў крыўду, то ў больш значнай ступені беларус-католік і, наадварот, за санацыі значна большы ўціск і паняверку спазнавалі беларусы-праваслаўныя.

У нашы часы нацыянальная свядомасць беларуса акрэсліваецца ў залежнасці ад перавагі пачуцця рэлігійнага або адзінства культуры і мовы ў кожным паасобным выпадку. Прыемна зазначыць, што беларусы-католікі і праваслаўныя, жывучы ў тым самым асяроддзі, жывуць згодна.

Што ж было прычынай заняпаду нацыянальнай свядомасці і пачуцця народнай еднасці? Мне здаецца, што на гэта злажылася шмат прычын, а перш за ўсё доўгавечны прыгнёт нацыянальны і сацыяльны стасаваны польскай шляхтай да „хлопа-белорусіна“, а потым і такі ж самы прыгнёт з боку царскіх уладаў, якія імкнуліся да поўнай русіфікацыі беларусаў і поўнай паланізацыі іх за часоў санацыйнай улады абшарніцка-капіталістычнай Польшчы.

Да паступовага заніку нацыянальнай свядомасці прычынілася таксама здрада беларускай шляхты, якая па уніі 1569 г. пачала шпарка паланізавацца. У той час сялянскія масы і дробнае мяшчанства засталіся без нацыянальнага і духовага правадыра, якім у тым часе безумоўна была шляхта, як клас асвечаны. Важную ролю ў гэтым працэсе адыгралі іншыя прычыны, напрыклад — брак сваёй дзяржавы, праявы пагарды да мовы і культуры беларускай з боку шляхты, а пазней з боку прадстаўнікоў царскай улады. Усе яны называлі беларускую культуру і мову мужыцкімі і прастацкімі. У такім клімаце не магла развівацца нацыянальная свядомасць беларусаў. Безумоўна, пададзеныя тут прычыны не выясняюць да канца цікавячую нас справу заніку нацыянальнай свядомасці.

У нашы новыя часы хтосьці можа паставіць пытанне: Чаму цяпер, калі ўсе вышэй паданыя прычыны ўжо ўхілены і польская народная ўлада стварыла ўмовы для адбудовы заняпаўшай нацыянальнай свядомасці — назіраем сярод беларусаў абыякавыя адносінны ў гэтай справе? На гэтае пытанне трудна даць адказ у адным або ў двух сказах. Да 1939 года праз моцны „санітарны кардон“, які аддзяляў Польшчу ад СССР, даходзілі весткі аб існаванні і развіцці беларускай рэспублікі, развіцці навукі, асветы, культуры і гаспадарчага жыцця народа. Гэтыя весткі будзілі надзею ў беларусаў у межах тагачаснай Польшчы, што набліжаецца час здзяйснення найлепшых мар нашых паэтаў, што набліжаецца час злучэння ўсіх беларускіх зямель у сваю незалежную рэспубліку, дзяр-

жаву, у якой можна з гурдасцю „людзьмі звацца“. Гэтым тлумачыцца той энтузіязм, з якім беларусы арганізавалі свае беларускія школы ў 1939-1941 гадах.

Рэчаіснасць 1939-1941 гг. аднак жа хутка гэтыя надзеі астудзіла. Аднак жа прапаганда нямецкая ў часе акупацыі і абяцанка ўтварэння „вольнай, незалежнай Беларусі“ побач „вялікага Рэйха“, а пазней утварэнне такой „рэспублікі“ з Радаславам Астроўскім на чале — не патрапілі здабыць падтрымкі з боку беларусаў. Наадварот, беларусы з усёй сілай ненавідзелі фашыстаў і ўключыліся да жорсткай бязлітаснай барацьбы з ворагам.

Па вызваленні з-пад акупацыі беларускае школьніцтва ў граніцах Народнай Польшчы было адбудавана і мела тэндэнцыю далейшага развіцця. А пасля бадай зусім ліквідавана, а школы беларускія ператвораны былі ў польскія. Улады закрывалі вочы на той факт, што ў межах Польскай дзяржавы значны працэнт людзей ёсць няпольскага паходжання. Існавала фальшывае сцвярдзенне, што новая Польская дзяржава ёсць дзяржавай адзінаццянацыйнай і таму не існуе ніякая праблема нацыянальных меншасцей, як то мела месца ў Польшчы перад 1939 годам.

Факт ліквідацыі беларускіх школ, тэрор з боку контррэвалюцыйных банд у адносінах да беларусаў і іх школ быў успрыняты праз беларускае жыхарства з вялікім болям і пачуццём крыўды. Спадзявалася павароту да палітыкі міжваеннага часу ў адносінах да беларускага нацыянальнага пытання.

Новая спроба адбудовы беларускага школьніцтва ўжо спатыкаецца з поўным недаверам. У гэтым няма нічога здзіўнага. Такія эксперыменты заўсёды даюць адмоўныя паслядоўнасці. З прычыны іх цяпер стыкаемца з труднасцямі пры ўвядзенні ў школу беларускай мовы як прадмета, тым больш як мовы навучання, не зважаючы на тое, што ўрад і партыя цяпер выказваюць шмат добрай волі і зразумення і сапраўды па-марксістоўску падыходзяць да складанага нацыянальнага пытання.

Аднак жа, не ўсё можа зрабіць і паправіць матэрыяльная дапамога і брацкія адносіны. Маю на думцы недахоп кваліфікаваных кадраў у культурна-асветніцкай працы на беларускай ніве, кваліфікаваных інструктараў, святліцовых, кіраўнікоў хораў і мастацкіх гурткоў, знаўцаў фальклору і г.д.

Беларускі народ мае шмат песняў, казак, якія адлюстроўваюць вялікае багацце духовых перажыванняў, умовы жыцця і грамадскія адносіны, імкненні, надзеі, думы народа — усю яго душу. Зазнаемленне з гэтай спадчынай беларускага і польскага грамадства, навуковае апрацаванне — гэта задачы, якія стаяць перад грамадска-культурнымі дзеячамі.

У адносінах да беларускага школьніцтва, на маю думку, трэба было б у класах I-IV увесці навучанне ўсіх прадметаў на беларускай мове, а мову польскую як прадмет увесці ў II класе. У класах V-VII трэба было б захаваць беларускую мову як прадмет, а ўсе прадметы навучаць на польскай мове, каб даць магчымасць дзецям авалодаць польскай мовай.

Зразумелым ёсць, што да прывядзення ў жыццё гэтага праекта патрэбны шматлікія кадры настаўнікаў. Здаецца, што магчымасць стаецца ўсё больш рэальнай.

Мікалай Лебядзінскі

14.04.1957

Студэнцкае жыццё

Вось, як кожны з чытачоў ведае, пры Варшаўскім універсітэце існуе Кафедра беларускай філалогіі, якая што праўда яшчэ маладзенькая, яна ж толькі ў мінулым годзе паўстала.

Таксама, як у мінулым, так і ў гэтым годзе быў набор на першы год беларускай філалогіі. Розніца толькі ў тым, што ў мінулым годзе на першы курс набрана больш чым 20 чалавек, а ў гэтым годзе першы курс налічвае... 10 чалавек.

Як другі, так і першы год распачалі сваю працу 1 кастрычніка. Маю ўжо па-за сабой два тыдні свайго студэнцкага жыцця. Кожны з нас, студэнтаў-першагоднікаў з задавальненнем слухаюць і вывучаюць лекцыі. Мы ўсе вельмі добра чуемся, а нашым самым лепшым сябрам з'яўляецца Варшаўскі аддзел БГКТ.

Амаль кожны з нас ужо належыць да хору, кожны таксама карыстаецца кніжкамі з бібліятэкі Таварыства. Мы, студэнты першага курса, увайшлі ў тэмп сістэматычнай працы і сапраўднага студэнцкага жыцця.

Мікола Хіліманюк

20.10.1957

У Пасынках дбаюць пра асвету

Усё больш і больш нашае грамадства разумее значэнне авалодвання ведамі. Гэта можна пабачыць на прыкладзе Пасынак і навакольных вёсак. У гэтым годзе ў Пасынках працуе вячэрняя школа, у якой вучыцца дваццаць асоб. Гэта жыхары з вёсак Сакі, Агароднікі, Трышчоткі, Піліпкі, Мякішы, Локніца і, зразумела, жыхары з вёскі Пасынкі. Яны дагэтуль не закончылі пачатковай адукацыі і зараз маюць добрую магчымасць папоўніць праграму ў сваіх ведах. Гэтану асабліва спрыяюць сумленныя і працавітыя настаўнікі, якія не шкадуюць сваіх сіл у гэтай справе. На асабліваю пахвалу заслугоўваюць тут Яўген Леўчук, Лідзія Вакулеўская і Ян Суліма. Заняткі ў вячэрняй школе пачынаюцца а 16 гадз., а канчаюцца часам познім вечарам, недзе каля гадз. 22. Варта падкрэсліць, што некаторыя вучні маюць добрыя поспехі. Прыгадаю тут у прыватнасці Канстанціна Астапчука (Мякішы), Зіну Трафіміюк і Ніну Леўчук (Трышчоткі), Ніну Левіловіч і Марысю Шаховіч (Сакі).

Раіса Койлюк

Сакі

16.04.1961

Агніска студэнтаў Гайнаўшчыны

27 снежня ў Гайнаўцы ў „Гурніку“ адбылася сустрэча ўлад павета са студэнтамі Гайнаўшчыны, якія вучацца ў вышэйшых навучальных установах у розных гарадах Польшчы. Прысутнічала каля 100 асоб на 154 студэнтаў, зарэгістраваных да 1961 года. У 1961 г. на вышэйшыя ўстановы паступіла каля 40 асоб, і зараз разам вучыцца прыблізна 200 асоб. Прадстаўнік ППРН запазнаў прысутных студэнтаў з развіццём Гайнаўкі і павета ў плане 5-летнім, аб пабудове новых прадпрыемстваў: як аб фабрыцы мэблі, аб фанернай фабрыцы, прадпрыемстве пераапрацоўкі гародніны і фруктаў, агранамоўках у павеце, аб развіцці пунктаў аховы здароўя і турызму, а асабліва ў Белавежскую пушчу. Штогод 60 000 турыстаў з Польшчы і з-за граніцы наведваюць Гайнаўскі павет.

Прамысловасць Гайнаўскага павета дае 170 мільёнаў зл. даходу штогод. Гайнаўскі павет знаходзіцца на 7 месцы ў ваяводства па колькасці студэнтаў, бо што 303 грамадзянін павета вучыцца

ў вышэйшых установах. Таму павінны ганарыцца нашы студэнты і трэба падняць павет яшчэ на вышэйшы ўзровень, а дзеля гэтага студэнты пасля сканчэння вучобы павінны вярнуцца працаваць на Гайнаўшчыну. І таму прадпрыемствы і рада нарадовая павета далі 31 стыпендыю, з таго 20 выкарыстана, а рэшта знаходзіцца ў рэзерве і чакае ахвотнікаў.

Пасля шырокай дыскусіі было пастаноўлена сарганізаваць рэгіянальнае агніска студэнтаў Гайнаўшчыны і ўключыцца ў культурна-асветную працу ў час зімовых і летніх канікул. У Праўленне агніска выбрана наступных студэнтаў: Андрэя Тамашука — старастай, Янку Зіневіча, Мікалая Еўдасюка — намеснікам старшыні; Юрку Калыйку, Анатоля Панько, Людмілу Купрыяновіч, Эдварда Грыгальца, Уладзіміра Купталя, Юрку Стэцкага і Людмілу Дзевятоўскую — членамі праўлення. Ад шчырага сэрца жадаем праўленню і ўсяму агніску добрай працы.

Васіль Дзун

Гайнаўка

21.01.1962

Тэрміновыя справы

У час выбараў у сейм і рады нарадовыя ў Гайнаўцы быў высунуты пастулат у адрас ваяводскіх улад, каб разбудаваць пачатковую школу і Беларускі агульнаадукацыйны ліцэй.

Ці гэта пастулат слушны і дастаткова абгрунтаваны? Напэўна так. Будынак, у якім знаходзяцца гэтыя беларускія школы, пабудавалі яшчэ ў 1934 годзе. Прызначаны быў толькі для патрэб пачатковай школы.

У 1949 годзе асветныя ўлады пастанавілі ўтварыць Беларускі агульнаадукацыйны ліцэй. Але не было тады ў Гайнаўцы адпаведнага памяшкання. Пастаноўлена, што пачатковая школа і ліцэй будуць знаходзіцца ў адным будынку. Ліцэй хутка разрастаўся, класы ставаліся цеснымі і перапоўненымі. Зроблена рамонт, так званай гары, дзе размешчана цяпер бібліятэку, лекарскі кабінет, чытальню (малую, але сваю).

У 1960 годзе моцна павялічыўся набор новых вучняў, утворана два восьмыя ліцэйскія класы. Цяжкасці растуць. Дырэкцыя ліцэя выршыла, што моладзь малодшых класаў будзе вучыцца на другую змену. І так, у меру развіцця гэтага ліцэя павялічваюцца цяжкасці,

цесната. Нягледзячы нават на тое, што кіраўніцтва выкарыстала ўжо ўсе найменшыя закуткі гэтага перадваеннага будынка. У сучасны момант тэхнічная майстэрня, біялагічны кабінет знаходзяцца разам з хімічным кабінетам. Шмат галаваломкі прычыняе фізічная майстэрня, няма ёй куды падзецца.

Школа мае 8 лекцыйных памяшканняў, 15 класаў і 450 вучняў. Тут рахунак просты: на адно памяшканне выпадае каля 60 вучняў. Улічыўшы той факт, што большасць вучняў паходзіць з вёсак, што-дзень даязджае на ўрокі, неабходна пабудоваць інтэрнат.

У сувязі з увядзеннем васьмігадовай праграмы ў пачатковых школах і другімі рэформамі нашага школьніцтва — цесната ў Беларускаім агульнаадукацыйным ліцэі асабліва вымоўная, бо трэба стварыць тут яшчэ адзін восьмы клас, новыя майстэрні і кабінеты.

Ліцэй не мае святліцы, што з'яўляецца сур'ёзнай перашкодаю ў арганізацыі належнай выхаваўчай працы і культурна-асветнай дзейнасці.

У роўнай меры істотнай справаю з'яўляецца пабудова інтэрната для ліцэя. Магчыма, варта спрабаваць адаптаваць будынак „пшыходні“ ў Гайнаўцы, якая, мабыць, у бліжэйшыя год-два будзе пераведзена ў новае памяшканне спецыяльна пабудаванае для патрэб грамадскага лячэння. Думаю, ёсць у гэтай маёй прапанове доля рацыі, якая падказвае пэўнае выйсце з такой незайздроснай сітуацыі гайнаўскага беларускага школьніцтва. Знайсці ў Гайнаўцы так званую станцыю для вучня з вёскі — нялёгка.

Гарадскія і павятовыя ўлады ўжо не адзін раз выступалі ў адрас Кураторыі Беластоцкай школьнай акругі і Прэзідыума ВРН у Беластоку з прапановаю ўвядзення ў інвестыцыйныя планы справы разбудовы існуючай школы і справы пабудовы інтэрната — для абодвух гайнаўскіх ліцэяў. Аднак жа нічога не чуваць дагэтуль наконт адносін Кураторыі і ваяводскіх улад да прапановаў разбудовы школы і пабудовы інтэрната для двух ліцэяў. Бацькі дэкларуюць свой удзел чынам у час будаўнічых работ, дапаможа Павятовая Гайнаўская рада нарадовая і мясцовыя фабрыкі, якія здольны выдаткаваць некаторыя сумы.

Патрэбна, каб Кураторыя больш салідна зацікавілася гэтымі гайнаўскімі справамі і, урэшце, прызнала інвестыцыйныя ліміты для разбудовы беларускай школы і пабудовы міжшкольнага інтэрната.

Ю. Козак
8.08.1965

РАЗВІВАЕЦЦА МАСТАЦКАЯ САМАДЗЕЙНАСЦЬ

Каб правесці культурна вечар

У нашай вёсцы, пад кіраўніцтвам Казіка Пухальскага і Вольгі Пракапюк, арганізаваўся гурток мастацкай самадзейнасці. У гурток уступіла звыш 30 асоб. Моладзь пачала вывучаць такія п'есы як „Пінская шляхта“, „Прымакі“, „Суд“, з якімі хоча выступіць на сцэне.

У новадрамантаванай святліцы гурток смела можа выканаць пастаўленыя заданні.

Пеця Іванюк

Плёскі

10.01.1960

„Папараць-кветка“ заваёўвае нашы вёскі

Была нядзеля. Акурат набліжаўся зімовы вечар, калі да Кленік прыехалі мастацкія самадзейнікі з Васькоў. Ідуць усе жыхары, малядыя і старэйшыя, на гэтую вечарынку. Усе зацікаўлены тым, што гэта за візіт. Кленіцкі гурток пабываў у Васьках у мінулым годзе. Кожны думаў: хто мае лепшую праграму, хто мае больш таленавітую моладзь, мы, ці яны. І каб мець такую ацэнку, школьная зала была перапоўнена да апошняга месца.

У 17 гадзін з-за заслоны выходзіць кіраўнік гуртка і адначасова загадчык школы Філіп Грынявіцкі. Ён паведамляе прысутных аб праграме выступлення.

І зараз ідзе на сцэне п'еса „Папараць-кветка“. Аўтарам яе з'яўляецца Янка Казёл. Выкананне п'есы было добрае. Былі такія з'явы, якія прыводзілі глядачоў у захапленне. Асабліва падабаліся

ў сваіх ролях Надзя Граматовіч, Андрэй Граматовіч, Тэафіля Банькоўская, Валя Вайкоўская і Арсень Манах. Трэба дававіць, што ўсе 18 асоб многа сіл аддалі гэтай п'есе.

Як гаворыць кіраўнік гуртка, гэта толькі частка ўсёй іх праграмы. І вось дзяўчаты танцуюць чатыры танцы: куявяк, каробушка, вальс і бярозка. Кожны з іх атрымаў гучныя апладысменты. Асабліва падабаліся касцюмы.

На заканчэнне адбылася кароценькая супольная патанцоўка моладзі з Кленік і Васькоў.

Кожны, хто выходзіў са школьнай залы, быў задаволены гэтым выступленнем. Малады гурток з Васькоў існуе каля 4 месяцаў, а ўжо мае дасягненні. Ён выступаў 4 разы ў Васьках і Даратынцы. Мае далейшыя планы: далей пашыраць культуру беларускіх вёсак.

Гурток з Кленік жадае сваім сябрам з Васькоў далейшых поспехаў. Няхай нашыя беларускія вёскі больш арганізуюць такіх гурткоў.

Аляксандр Закройшчык

Кленікі

7.02.1960

Энтузіязм ахапіў Сухінічы

Нашай моладзі надаела быць убаку ад справы. Зіма. Доўгія вечары. Можна было б іх выкарыстаць. Чаму б не падумаць аб пастаноўцы якой-небудзь беларускай п'есы. Менавіта над гэтым і задумваўся Эдуард Рудніцкі. У выбары п'есы яму дапамагла настаўніца беларускай мовы ў мясцовай школе Зоя Цілюлька. Не раз яна дапамагала акцёрам сваёй парадай. А затым уззялася сама за кіраванне. Цяжка прыходзілася спачатку і настаўніцы, і артыстам, бо некаторыя з артыстаў і сама настаўніца былі заняты на вечаровых курсах пашырэння ведаў. А ўсе гэтыя цяжкасці перамагла імклівае да культурнага жыцця.

І вось прыйшоў дзень, калі трэба было паказаць людзям, чаму мы навучыліся і што ўмеем. Гэтую п'есу, „Прымакі“ Я. Купалы, прыйшлося ставіць два разы, бо зала не магла змясціць жадаючых. Многа людзей прыйшло з суседніх вёсак. Разам каля 200 чалавек. На працягу ўсёй пастаноўкі зала не сціхала ад смеху, бо трапныя гумарыстычныя выразы беларускай мовы, якія сустракаліся ў п'есе, не адсутнічаюць і ў Сухінічах.

Ролю Максіма выконваў Эдуард Рудніцкі, ігра якога вельмі спадабалася глядачам. Наогул, людзі пакідалі залу вельмі задаволеныя. Ды чаму ж тут не радавацца, калі чуеш і бачыш цікавыя рэчы, ды ў дадатак яшчэ на роднай мове. Не грэшна было б паказацца нашым артыстам і ў адной з суседніх вёсак.

Уладзімір Цілюлька

21.02.1960

„Лявоніха“ здабывае сэрцы...

Дзякуючы ініцыятыве Гайнаўскага аддзела БГКТ, 4 снежня 1960 года выступіў у святліцы чыгуначнай станцыі Нараўка эстрадны калектыў „Лявоніха“. Праграма выступленняў была багатая і добра падрыхтаваная. Бурнымі воплескамі глядачы сустракалі кожны яе нумар. Незабыўнае ўражанне пакінулі песні ў выкананні салісткі Ніны Свентахоўскай і выступленні танцавальнай пары ў складзе Янка Крупа і Ліля Гайдук. Усім падабалася канферансье ў выкананні Ізы Пракопчук, Сяргея Плены і Янкі Валендзюка. Было тут удоваль смеху і жартаў. Усім спадабаўся таксама акардэаніст Янка Гарчыца, які па-майстэрску перабіраў пальцамі па клавішах свайго мілагучнага інструмента.

Сярод прысутных у святліцы было шмат жыхароў з вёсак Старое і Новае Ляўкова, Міклашэва, Семяноўка, Сушчы Барок і іншых. Здаецца, выкажу думку ўсіх глядачоў, калі адзначу, што яшчэ раз хацелася б нам усім сустрэцца з эстрадным калектывам „Лявоніха“ ў 1961 годзе. Запрашаем Вас, дарагія сябры, у Нараўку!

Уладзімір Клімюк

Нараўка

25.12.1960

І ў Цісоўцы весялей

Наша вёска Цісоўка налічвае звыш 70 жыхароў, але, як гэта гаворыцца, забітая ад свету дошкамі. Няма святліцы, не прыязджае кіно, а калі прыйдзе нядзеля проста не было куды дзецца. І вось мы пагаварылі з загадчыкам мясцовай школы Расціславам Налявайкам і арганізавалі калектыў мастацкай самадзейнасці. Уступіла ў яго 11 асоб на чале з загадчыкам школы. Ад гэтага часу перасталі мы нудзіцца. На сваёй вясковай сцэне паставілі мы беларускую п'есу „Пярэстая красуля“, а затым „Дзесяць гектараў“. На-

шы пастаноўкі вельмі спадабаліся публіцы і мы ўзяліся за новую беларускую п'есу „Міхалка“, з якою таксама выступілі ў вёсцы. Апрача яе ў праграму ўключылі мы скетчы, танцы, верш і іншыя цікаўнасці. Пасля пастаноўкі арганізавалі мы платную забаву. Увесь даход прызначылі на школьныя матэрыялы. Жыхары Цісоўкі задаволены нашымі мерапрыемствамі і просяць, каб часцей мы арганізавалі такія вечарыны. Але мы не маем новых рэпертуарных матэрыялаў. Просім рэдакцыю дапамагчы нам.

Язэп Дудка

Ад рэдакцыі: Паведамляем самадзейнікаў з Цісоўкі, а таксама з іншых вёсак, што ГП БГКТ мае шмат рэпертуарнага матэрыялу, які можна выпазычыць гурткам. Трэба толькі, каб гурток звярнуўся письмова з заявай на адрас Галоўнага праўлення, што пярэбны яму рэпертуарны матэрыял і ГП БГКТ вышле такі матэрыял.

26.03.1961

„Лявоніха“ ў Плёсках

Нашае Таварыства кладзе ўсё намаганні, каб яшчэ больш прыблізіць беларускае насельніцтва да роднай мовы і да беларускай культуры. Аб гэтым сведчыць існаванне пры Галоўным праўленні БГКТ эстрады „Лявоніха“, якая наведвае нашыя вёскі.

24 сакавіка 1961 г. эстрада „Лявоніха“ наведвала і нашу вёску Плёскі (Бельскі павет). Самадзейнікі эстрады былі горача ўспрыняты насельніцтвам вёскі. Мясцовая святліца была напоўнена моладдзю, старэйшымі і вучнямі. Песні, музыка, танцы, як „Крыжачок“ у выкананні Лілі Гайдук і Янкі Крупы, жартоўныя сцэнка, як „Ігнат і баба“ і іншыя пункты праграмы надта спадабаліся прысутным. Жыхары нашай вёскі вельмі ўдзячны самадзейнікам эстрады за іх наведанне нашай вёскі. Песня „Бывайце здаровы, жывіце багата“ закончыла мастацкую праграму эстрады „Лявоніха“. Пасля выступлення ў зусім бакоў пачуліся галасы: „Дзякуем за выступленні, прыезджайце яшчэ да нас“.

Выступленні самадзейнікаў эстрады „Лявоніха“ напэўна паслужаць прыкладам нашым гурткам БГКТ, якія павінны разгортваць мастацкую працу.

Пеця Іванюк

Плёскі

16.04.1961

Першы ў Беластоцкім павеце

26 лістапада 1961 г. мастацкі гурток у Гнецюках у мясцовай святліцы выступіў з п'есай Янкі Купалы „Прымакі”. Варта адзначыць тое, што ў гэтай п'есе ўдзел бралі старэйшыя мужчыны, як Юзаф Бараноўскі — 66 год і Мікола Яшчук — 35 год.

Гледачы былі вельмі задаволены. Заробленыя грошы збіраюць на рамонт святліцы.

Янка Азябла

24.12.1961

Драматычны гурток у Трывежы

Наш гурток, да якога і я належу, вывучыў тры п'есы: „Суд”, „Боты” і „Мікітаў лапаць”, а таксама многа песень і танец „Бярозка”. 20.01.1962 г. мы выступілі з нашымі п'есамі, якія нам добра ўдаліся. Прыгожа спявалі песні нашы дзяўчаты, якім акампаніраваў Васіль Пракапюк. Вельмі захапляліся жыхары вёскі танцам „Бярозка”. Цяпер мы думаем ехаць у суседнія вёскі, а перш за ўсё ў Збуч. Кіраўніком гуртка з'яўляецца настаўнік Міша Куптэль, а памочнікам яго — Анатоль Пракапюк.

Янка Далевіч

Трывежа

11.02.1962

Кленіцкія самадзейнікі дзейнічаюць

Гурток мастацкай самадзейнасці ў вёсцы Кленікі на Гайнаўшчыне зноў ажывіў сваю працу. У апошнія святы раней выступленне паглядзелі школьнікі. А больш чым 170 асоб на другім выступленні — гэта вынік першага спектакля. Аглядалі тры п'есы: „Зямляк”, „Госці з таго свету”, „На ўскраіне сяла”. Асабліва захапілі ўсіх Вася Карчэўскі („Зямляк”), Вася Купрыяновіч і Ніна Каліноўская, якія выконвалі ролі Захара і Алесі („На ўскраіне сяла”). Песні ў іх выкананні надоўга застануцца ў памяці ўсіх тых, хто быў у зале. Вельмі добра выканалі свае ролі Алена Аўласюк, Мікола Андраюк, Лёня Ільшук, Вася Пашкоўскі, Надзея Баўтручук, Уладзімір Антыпюк і другія. Варта адзначыць, што гурток налічвае каля 30 асоб. На заканчэнне праграмы вы-

ступіў хор пад кіраўніцтвам Уладзіміра Касцючука. Хор выканаў некалькі беларускіх і рускіх песень. Найбольш апладзіравалі за беларускую песню „Рэчанька“ і рускую „Ёлачкі, сады зялёныя“. Сябра Касцючук улажыў вельмі многа працы ў падрыхтоўку хора і мае многа ўласнай ініцыятывы.

Жыхары вёскі і акаліцы былі вельмі ўзрушаны і роднай мовай са сцэны, і культурна праведзеным вечарам.

Аляксандр Закройшчык

Кленікі
4.03.1962

Канцэрт дружбы

13 мая 1963 г. у Драматычным тэатры ў Варшаве адбыўся канцэрт калектываў, прымаючых удзел у Першым Агульнапольскім фестывалі аматарскіх тэатральных калектываў нацыянальных меншасцей. Канцэрт выклікаў вялікую цікавасць грамадскасці Варшавы, якая ўпершыню мела магчымасць пазнаёміцца з дасягненнямі ў гэтай галіне нацыянальных меншасцей, пражываючых у Польшчы.

Адкрываецца заслона. На сцэну з песняй „Марш дружбы“ Т. Сьгетынскага ўваходзяць удзельнікі канцэрта. Перад глядачамі раскрываецца шматколерная галерэя нацыянальных шыкаў. Публіка сустракае самадзейнікаў бурнымі апладысмантамі, з нецярплівацю чакаем выступленняў. Хвалюемся за беларускі калектыў, які будзе выступаць пятым.

Вядома, самадзейнікі з Левак, Бельскага павета, першы раз выступаюць на сталічнай сцэне! Як жа не хвалявацца за іх? Толькі і на гэта няма часу. Пачынаецца канцэрт. Прыгожая грачанка спявае сваю народную песню. Не разумеем слоў, але адчуваем тугу ў гэтай песні па далёкай і сонечнай радзіме, якую яна вымушана была пакінуць. Грэчаскі калектыў выступіў з п'есай „Кароль і сабака“ сучаснага драматурга Спыраса Маляса і трэба прызнаць, што дасканала адлюстравалі атмасферу старажытнай Грэцыі.

З далёкай старажытнасці вырывае нас руская народная песня „Званочак“, і бачым гогалеўскую „Жаніцьбу“ ў выкананні рускага калектыву з Варшавы. Шкада, што замала часу прызначана на выступленні калектываў. Мы пабачылі толькі ўрыўкі з гэтай цікавай п'есы, а ўжо чуецца літоўская песня і на сцэне паяўля-

юцца ў авечых кажухах літоўскія вяякі, на якіх нападаюць крыжаносцы. П'еса славіць адвагу літоўцаў у барацьбе з захопнікамі-крыжаносцамі.

І зноў змена настрою. Салісты спяваюць славацкую народную песню і бачым папулярную ў славакаў п'есу „Каменны ходнік” Фр. Урбанка. Пасля перапынку выступіў украінскі калектыў з Пярэмышля. Паказаў ён музыкальную пастаноўку „Каза-дзераза”. Падзеі адбываюцца пры акампаменце дзіцячага аркестра. Ролі выконваюць дзеці. Усё гэта само па сабе выдзяляе ўкраінцаў сярод другіх калектываў. За ўкраінскім калектывам прыходзіць чарга на беларусаў.

Вядомыя ва ўсіх вёсках салісты эстрады „Лявоніха” выконваюць песні. Аляксандр Каліноўскі „Кумачку”, дуэт Люба Томчык і Васіль Кардзюкевіч „Беларускія частушкі”. Публіка вельмі гарача апладзіравала нашым салістам і... былі нават „бісы”.

Адкрываецца заслона. Перад намі добра знаёмы кірмаш у малым мястэчку. На сцэне нашы самадзейнікі ў беларускіх, нацыянальных уборах. Многа руху, дынамікі. Усё вельмі эфектыўнае. Нагадвае брэхтаўскі тэатр. Самадзейнікі з Левак добра справіліся на сталічнай сцэне з гумарэскай А. Грэгары „Здарэнне на кірмашы”. Канцэрт набліжаецца к канцу. Яшчэ толькі яўрэйскі калектыў, які даў цікавую пастаноўку з дзвюх частак. Адна — поўная лірызму і паэзіі песня аб каханні і няшчасці, другая частка — сатырычная пантаміма. Пастаноўкі гэтыя пераносяць нас у асяроддзе даўняга яўрэйскага мястэчка. На заканчэнне ўсе ўдзельнікі спяваюць тую ж самую песню, якой пачынаўся канцэрт. Вельмі цікавы і хвалюючы малюнак — сімвал еднасці ўсіх нацыянальнасцей у агульнай справе.

Святлана і Мікола Лобачы

2.06.1963

Конкурс народных умельцаў

29 снежня 1963 г. праўленне аддзела БГКТ у Мілейчычах арганізавала конкурс народнага ткацтва і вышыўкі. У конкурсе ўдзельнічала 45 экспанатаў. Першае месца і першую ўзнагароду 700 злотых журы прызнала Надзі Вішанка з Мікуліч за ільняное радно з вельмі цікавымі народнымі ўзорамі.

Дзве другія ўзнагароды, па 250 зл. кожная, прызнаны Ніне Уласюкевіч з Зубачоў за радно і Серафіне Карнялюк за вышыўку ручніка народнымі ўзорамі. Дзве трэція ўзнагароды атрымалі Крысціна Пытэль з Мікуліч за льянскую спадніцу і Марыся Габрышук з Мядзвежыкаў за вышыўку ручніка.

Сяргей Крэйза

Мілейчычы

19.01.1964

У Вульцы вясна

Асноўную ролю ў культурна-асветным жыцці вёскі Вулька-Нурэцкая, Сямятыцкага павета, адыгрываюць настаўнікі мясцовай школы. За апошні час тут вельмі добра разгарнуўся мастацкі рух, ініцыятарам якога з'яўляецца кіраўнік школы Анатоль Мартыновіч. Вядома, што праца загадчыка школы патрабуе нямала часу. Аднак Анатоль Мартыновіч знаходзіць час і на культурную дзейнасць сярод моладзі і старэйшых жыхароў вёскі. Арганізаваў ён і вядзе вясковы 45-асабовы хор. 12-асабовы драмгурток ужо падрыхтаваў п'есу Янкі Купалы „Паўлінка“. Кіраўнік арганізаваў і музыкальны гурток.

Па ініцыятыве настаўнікаў пры школе арганізаваны асветныя курсы для дарослых з праграмай навучання 7 класа і курсы беларускай мовы. Намечана таксама арганізаваць курсы сельскагаспадарчай падрыхтоўкі з мэтай ахапіць як найбольшы круг сялян аграгаспадарчымі ведамі.

Найбольш папулярная і масавая форма культурнага жыцця вёскі — святліцовая праца. Святліца ніколі не пустуе. Тут кожны вецар гуртуецца моладзь і старэйшыя, каб паглядзець праграму тэлебачання або правесці баталію на шахматным сталe. 8 студзеня ў святліцы арганізавалася кавярня. Пры „чорнай“ можна пачытаць

часопісы на польскай, беларускай і рускай мовах або падыскутаваць аб прачытанай кніжцы.

Анатоль Мартыновіч арганізаваў дзве цікавыя экскурсіі сялян у Беласток. У час адной з іх удзельнікі пабывалі на оперы ў тэатры ім. А. Вянгеркі і сустрэліся з акцёрамі. У час другой экскурсіі ўдзельнікі пазнаёміліся з горадам, пабывалі ў музеі і на фабрыцы „Сяржана“, дзе сустрэліся з рабочымі.

У Вульцы-Нурэцкай на нуду няма часу. За адпаведную ролю настаўнікаў у жыцці вёскі жыхары Вулькі-Нурэцкай вельмі ім удзячны. Ганарацца імі.

Сяргей Крэйза

Мілейчычы

9.02.1964

Сцэнічнае слова і песні

Добра развіваецца мастацкая самадзейнасць на Бельшчыне. У асенне-зімовы перыяд працавала 50 драматычных калектываў, 7 інструментальных і 3 дэкламатарскія. Многія калектывы дабіліся сур'ёзных дасягненняў.

Аматарскі мастацкі калектыў з Пілік некалькі разоў займаў перадавыя месцы на павятовых і ваяводскіх аглядах, а ў мінулым годзе выязджаў на цэнтральны агляд у Зялёную Гуру. Інструментальна-харавыя калектывы з Боцек і Орлі, Крывой і Шчытоў далі шмат канцэртаў на Бельшчыне. Ажыўленую дзейнасць вядзе лялькавы мастацкі калектыў з Малешаў.

У павеце дзейнічае 36 драмгурткоў у беларускіх вёсках. У савіку 1963 года 8 драмгурткоў узяло ўдзел у павятовым аглядзе. Калектыў з Левак выязджаў у Варшаву на агляд мастацкай самадзейнасці нацыянальных меншасцей. За добрыя поспехі атрымаў узнагароду — тэлевізар. Моладзь з беларускіх вёсак бярэ таксама актыўны ўдзел у конкурсах савецкіх песень. Дуэт з Пілік заняў першае месца на ваяводскім аглядзе і перадавое месца на цэнтральным аглядзе.

У сувязі са святкаваннем XX-годдзя народнай Польшчы ў Бельскім павеце будзе арганізаваны павятовы агляд да III-га агульнапольскага конкурсу савецкай песні. Будуць арганізаваны і іншыя мерапрыемствы, як павятовы агляд да XI Агульнапольскага дэкла-

матарскага конкурсу, агляд мастацкіх калектываў, конкурс п.з. „Паэзія і песня XX-годдзя”, спатканне аматарскіх калектываў у вёсках Снежкі, Малочкі і Дубна. Будуць таксама арганізаваны выстаўкі „Дасягненні народнай Польшчы”, дасягненні мастакоў-аматараў з Бельшчыны і малюнкі вучняў пачатковых і сярэдніх школ на тэму „20 год вёскам Беласточчыны”.

Уладзімір Кучынскі

Бельск-Падляшскі

26.04.1964

„Лявоніха” на Мазурах

У пачатку ліпеня 1964 г. „Лявоніха” накіравалася на Мазуры. 4 і 5 ліпеня дала канцэрты ў горадзе Гіжыцку. У час выступлення зала мясцовага Дома культуры была запоўнена да апошняга месца. Публіка з зацікаўленнем чакала першага выступлення беларускіх артыстаў. Характэрна, што на пытанне кіраўніка эстрады Кардзюкевіча, на якой мове запавядаць пункты праграмы, мо беларуская мова не будзе зразумелай, пачуўся масавы адказ: „зразумела”. І так, праграма канцэрта вялася на беларускай мове.

Трэба сказаць, што праграма нашай эстрады вельмі цікавая. У асноўным яна беларуская. Але шмат пунктаў на польскай, рускай ды ўкраінскай мовах і гэта вельмі добра. Мо дзякуючы гэтаму калектыву мае вялікі поспех у розных асяроддзях нашай краіны.

6 ліпеня „Лявоніха” дала канцэрт у вёсцы Седліска, якая распаложана непадалёк Гіжыцка. Канцэрт адбыўся ў мясцовым клубе „Руху”. Яшчэ ніколі вёска не перажывала такой урачыстасці, як у гэты дзень. Думалася, што пасля цяжкай летняй працы ў полі сяляне не будуць мець ахвоты наведаць канцэрт. Але дзе ж там! Людзей сабралася столькі, што зала не магла ўжо змясціць усіх. І тут, як і ў Гіжыцку, аплэдысмантам не было канца. Нашы артысты падбілі сэрцы. У канцы канцэрта дзяўчынка ўручыла букет кветак кіраўніку эстрады. А калі трэба было вяртацца дамоў, чуліся галасы: „На такі канцэрт не шкада грошай і часу”. Слухаючы гэта, радасць ахапляла нас, членаў БГКТ.

Каб уся праца нашага таварыства адбывалася так, як яна адбываецца праз „Лявоніху”. Добрую працу робіць „Лявоніха”.

Францішак Берніковіч

30.08.1964

АКРЫЛЕНАЯ ЛІТАРАТАРЫ

Год працы

У чэрвені 1958 года была арганізавана група Літаратурнага аб'яднання ў Варшаве. Да варшаўскай групы літаб'яднання належаць — Пятро Ластаўка, Дзмітры Шатыловіч, Яша Бурш, Уладзімір Ільяшук, Андрэй Беразавец. Іншыя яшчэ не ўключыліся ў нашу арганізацыю.

Спачатку актыўнасць членаў літаб'яднання была малая. Паэты не верылі ў свае сілы, не бачылі творчых перспектыв. „Літаратурная старонка“, а асабліва выйсце ў свет зборніка „Рунь“ акрыліла маладых літаратараў, актывізавала іх. На працягу аднаго года варшаўская група літаб'яднання арганізавала дзевяць аўтарскіх вечароў, з чаго Пятра Ластаўкі — 2, Яшы Бурша — 4, Беразаўца, Ільяшука, Шатыловіча — па адным. Аб творчасці нашых аўтараў слухачы выказваліся вельмі цёпла, хаця не шкадавалі крытычных (але сяброўскіх) заўваг і пажаданняў.

Творчасць варшаўскай групы літаб'яднання вельмі разнастайная ў сэнсе зместу і мастацкай формы. Ад традыцыйнага падыходу да мастацкай творчасці, характэрнага Ластаўцы, Шатыловічу, Беразаўцу, да сучаснага, характэрнага Буршу, Ільяшуку. Таксама розніца і тэматыка творчасці гэтых аўтараў. Адны звязваюць сваё творчае натхненне з акрэсленай групаю людзей, месцам і часам, другія з агульналюдскімі справамі.

Вельмі добра, што нашыя літаратары пішуць не пад адну штрыхоўку. Каштоўна і тое, што яны разумеюць адзін другога, адносяцца з пашанаю да творчых метадаў сваіх сяброў па пярю.

Яша Бурш

28.06.1959

Шчэцінскія літаратурныя вечары

Існуючы ў Шчэціне гурток БГКТ ажыўляе сваю дзейнасць. Адною з форм гэтай дзейнасці з'яўляецца падрыхтоўка літаратурных вечароў. У снежні месяцы праведзена было два такія вечары. Тэматыка вечароў датычыла беларускай літаратуры. Першы вечар адбыўся 6 снежня 1959 г. Сябры з гуртка адзначылі 77 гадавіну з дня нараджэння Я. Коласа. На вечары выступіў сябра М. Сычэўскі, сту-

дэнт Шчэцінскага Політэхнічнага інстытута, які расказаў аб жыцці і творчым шляху народнага песняра. На заканчэнне дакладчык прачытаў вершы паэта.

Апошні літаратурны вечар у 1959 г. быў прысвечаны 75-ай гадавіне з дня смерці беларускага паэта Дуніна-Марцінкевіча. Вечар падрыхтаваў беларускі паэт, пражываючы ў Шчэціне, сябра Васіль Койка. Прысутныя з вялікай цікавасцю выслухалі даклад В. Койкі. Сябры В. Койка і М. Артышэвіч читалі вершы паэта, прысвечаныя Дуніну-Марцінкевічу. Гэты вечар адбыўся 20 снежня 1959 года.

Міхась Артышэвіч

Шчэцін

31.01.1960

Матацыклам з жывым беларускім словам

У плане дзейнасці БГКТ у Гайнаўцы на месяц лістапад г.г. прадугледжаны аўтарскія сустрэчы з паэтам Віктарам Шведом.

Раніцай 25 лістапада паэт выступіў перад вучнямі сваёй роднай вёскі Мора, дзе быў прыняты надта сардэчна. Потым мы наравіліся матацыклам палявой дарогай у напрамку Чыжоў. Вучні чыжоўскай школы ведалі аб гэтай сустрэчы і таму з нецяропліваасцю чакалі дарагога гасця. А тут як на злосць, матацыкл сапсаваўся. Нам не ўдалося дабрацца да вызначанага месца, за што настаўнікаў і вучняў з Чыжоў шчыра перапрашаем. Толькі ўвечары, змучаныя, дабраліся мы да школы ў Новаберазове. Тут моладзь усё яшчэ не траціла надзеі сустрэцца з паэтам. На аўтарскую сустрэчу разам са школьнікамі прыйшлі і старэйшыя жыхары вёскі.

В. Швед не толькі самчытаў свае вершы. Ён вельмі быў усхваляваны, калі пачуў свае вершы „Родную мову” і „Ніколі больш вайны” ў выкананні маленькіх вучняў новаберазоўскай школы. Людзі з цікавасцю слухалі прыгожых вершаў і часта апладзіравалі. Слёзы радасці паявіліся ў вачах, калі паэт В. Швед атрымоўваў з рук вучняў прыгожыя букеты кветак і падарункі. На просьбу сваіх слухачоў абяцаў неўзабаве прыехаць яшчэ раз у Новаберазова з новымі вершамі.

Такой прыемнай, сардэчнай сустрэчы, якая адбылася ў Новаберазове, аўтар ніколі не забудзе.

В. Юшчук

10.12.1961

ШТОДЗЁННЫЯ КЛОПАТЫ І СВЕТЛАЕ БУДУЧАЕ ВЁСКИ

Цёмна і глуха ў Агародніках

У бок шашы Бельск — Гайнаўка, Бельскага павета, знаходзіцца вёска Агароднікі. Налічвае яна звыш 70 гаспадароў. Моладзі ў гэтай вёсцы ёсць многа. Трэба адзначыць, што многія хлопцы і дзяўчаты пайшлі вучыцца ў сярэднія школы, некаторыя вучацца ў вышэйшых школах, а адзін нават у Харкаве. Многія ўжо закончылі школы і працуюць у розных установах. Але ёсць шмат моладзі, якая засталася дома і „абівае бакі“.

Чаму гэтак ёсць? Па-першае — у гэтай вёсцы няма электрычнага святла і радыё. Па-другое — няма тут хаты-чытальні. Адзіныя весткі са свету даходзяць тут праз газеты.

Моладзь доўгімі зімовымі вечарамі, адным словам, гультайнічае. Кніжак не чытаюць. Прычынай гэтага ёсць тое, што няма дзе сабрацца. Ёсць толькі невялічкі клас тутэйшай чатырохкласнай школы. Тут не хочучь збірацца таму, што няма святла, а пры лямпе кепска.

Адзіным разгарненнем моладзі з'яўляецца гульня ў карты. Каб быў клуб, было б зусім інакш таму, што можна было б наладзіць культурныя вечарынкi.

Зіна Дзенісюк

29.04.1956

Нам вельмі патрэбнае святло

Дарагая „Нiва“! Мне прыемна сказаць Табе, што вучні нашай школы ў Парцаве, Бельскага павета, апрача навукі займаюцца спортам і працуюць над павышэннем культурнага ўзроўню нашай вёскі. У пачатку студзеня мы сарганізавалі пастаноўку п'есы на польскай мове пад загалоўкам „Дзяўчына без пасагу“. Нашым бацькам і наогул жыхарам вёскі прадстаўленне нашае вельмі падабалася.

Потым, у сакавіку, мы падрыхтавалі другое, на польскай мове „Гаспадар — гэта я“, а на беларускай мове — „У навальніцу“. Прышло тады шмат людзей, каб пабачыць гэтыя пастаноўкі. За

грошы, якія мы здабылі сваімі прадстаўленнямі рыхтуем экскурсію ў Варшаву і Белавежу.

Набліжаецца свята працоўных, 1 Май. Мы хацелі б і на гэты дзень даць пастаноўку новай п'есы, але не маем магчымасці падрыхтоўкі да гэтага. А чаму? Бо ўжо два месяцы ў вёсцы няма электрычнага святла, а Ваяводскае праўленне электрыфікацыі нічога дагэтуль не робіць, каб наладзіць непрыемную справу. У дзень мы не можам праводзіць рэпетыцыі, бо ўсе залы ў школе заняты пад вучобу да 16-ай гадзіны; у пасляабедні час у нас вучацца малодшыя класы.

Усе вучні просяць, Цябе, дарагая „Ніва“, каб Ты звярнулася да Ваяводскага праўлення электрыфікацыі краіны, каб яно падумала аб Парцаве і дапамагло. Нам вельмі патрэбнае святло.

Ад імя вучняў пачатковай беларускай школы ў Парцаве

Марыя Руслякова

29.04.1956

Сяляне пераконваюцца

Сельскагаспадарчыя машыны ўсё шырэй знаходзяць практычнае прымяненне ў апрацоўцы палёў у нашых вёсках.

У Рудні доўгі час баяліся машын. Загадчык школы ў Рыбаках — Міхась Грыка, старшыня грамадскай рады ў Рудні — Іван Андрушкевіч шмат гаварылі над ручным спосабам працы ў полі.

У суседняй вёсцы Багнюкі — Сцяпан Багнюк першы пасеяў збожжа сеялкай. Летам усе сходзіліся да яго, глядзелі на яго поле і за голавы браліся, а на другі год сеялку бралі нарасхват. Чуліся словы: „Вось дурны быў дагэтуль, але больш ім не буду“.

Нядаўна едучы з Шымак да Бандароў я пачула гул трактара на нашых палях. Вось так! Сяляне перасталі яго баяцца, пераканаліся, што машына — найлепшы памочнік селяніну ў яго працы.

Ніна Бура

27.05.1956

Каб цэнтрыфуга не „крала“ малака

Справа, аб якой пішу — нямалаважная. Прынамсі так здаецца сялянам з Меляшкоў Беластоцкага павета. Таксама і я гляджу на гэтую справу. Разыходзіцца тут пра злеўню малака, якую саргані-завана некалькі год таму ў Меляшках.

Усё было б добра, каб не пажар, які меўся два месяцы таму. Прычынай пажару было дрэннае выкананне пабудовы катлоў для агравання малака. На шчасце пажар ліквідаваны ў пачатку пры дапамозе вады і... малака.

Аднак жыхарам Меляшкоў гэты пажар прынёс нямала турбот і клопату, таму што ад дня пажару праз машыну ў злеўні прапускаецца халоднае малако і таму працэнт тлушчу ў малацэ абніжыўся да палавіны.

Цэнтрыфуга ў злеўні ўжо вельмі старая і зношаная. Таму, каб перапусціць праз яе 20 літраў малака — трэба нямала напрацавацца і выліць поту здароваму мужчыне, не гаворачы ўжо аб жанчынах.

Сустракаючыся кожны дзень з такімі цяжкасцямі, жыхары Меляшкоў вельмі неахвотна прыносяць малако да злеўні гаворачы, што не аплачваецца і г.д.

Мне здаецца, што з гэтай сітуацыі можна выйсці. Трэба пабудаваць новы кацёл да агравання малака і то як найхутчэй. А перад усім трэба прывезці абяцаную ўжо ад 2 год новую цэнтрыфугу, якая не будзе „красці“ тлушчу ў малацэ.

Трэба, каб гэтым як найхутчэй заінтэрасавалася малочнае прадпрыемства ў Заблудаве, якому падлягае злеўня малака ў Меляшках.

А. Нестэрчук

Меляшкі

17.06.1956

Пякучыя справы Трасцянкі

У старшыні сельскагаспадарчага кааператыва ў Трасцянцы стаў пад голым небам на падворку тры сеялкі, заграбалка і матор ад малацілкі. Каб яны мелі язык, дык казалі-б: „Старшыня, схавай нас пад страху ці завязі ў ПОМ у Нарву, бо з’есць нас іржа“.

*

Калі цукар найбольш патрэбны, тады ў краме ў Трасцянцы яго не хапае. Так сталася і цяпер. Пачаліся сенакосы. Людзі п’юць горкую каву і лаюць прадаўца. Паспелі ўжо ягады і да іх таксама патрэбен цукар, але ў Трасцянцы няма яго. Трэба па яго ісці ў суседнія вёскі ці ехаць у горад.

Сцяпан Бараноўскі

29.07.1956

Пісьмо ў рэдакцыю

Дарагая рэдакцыя „Нівы“

Вёска Кнышэвічы і вёска Сляя маюць супольную 7-класную школу, якая знаходзіцца ў Кнышэвічах. Некалькі класаў вучыцца ў дзяржаўным доме, рэшта па сялянскіх хатах.

Паміж Кнышэвічамі і Сляяй размешчаны школьны пляц паверхняй каля 2 гектараў. Ужо даўно вёска Сляя і Кнышэвічы разам склалі заяву да адпаведных улад, каб на гэтым пляцы пабудоваць школу, аднак дагэтуль мы нічога не ведаем. Дзяцей у школьным узросце маем каля 120, так што вучыцца па цэлай вёсцы цяжка і дзецям, і настаўнікам.

Для пабудовы школы на нашым пляцы ўмовы спрыяюць. Да цагельні толькі 2 кіламетры, а гравій на месцы.

Просім рэдакцыю зацікавіцца нашай справай.

Уладзімір Якімец

Сакольскі павет

11.11.1956

Ад рэдакцыі:

Рэдакцыя „Нівы“ звяртаецца з просьбай да Ваяводскага Аддзела асветы ў Беластоку, прыняць пад увагу вышэй паданая спрыяльныя ўмовы і патрэбу пабудовы школы і па меры магчымасцей запланавать гэтую пабудову на 1957 год.

Не сумняваемся, што сяляне вёсак Кнышэвічы і Сляя падтрымаюць Адзел асветы і ўласнымі сіламі дапамогуць у пабудове школы для сваіх дзяцей.

Сяляне з Кленік хочуць ведаць

У вёсцы Кленікі быў невялікі электрычны млын. Камусьці не спадабалася гэта і нядаўна ўзялі закрылі. Сяляне хочуць ведаць, чаму гэта зрабілі якраз у тым часе, калі трэба рыхтавацца да цяжкай працы ў полі. Мы не маем часу ездзіць за 18 км у Бельск ці Гайнаўку для таго, каб змалоць збожжа.

А што будуць рабіць тыя, хто не мае каня?

Уладзімір Ваўрынюк

Кленікі

4.05.1958

Мяняецца аблічча вёскі

Трасцянка з кожным годам мяняе сваё аблічча. На старонках „Нівы”, а таксама і ў іншых газетах неаднойчы пісалася аб зменах, якія адбыліся за пятнаццаць год народнай улады ў нашай вёсцы. Перад нашай вёскай стаяць немалыя заданні. Калі гэтыя заданні будуць ператвораны ў жыццё, Трасцянка сапраўды стане культурнай і прыгожай вёскай.

Дагэтуль у Трасцяныцы вырасла прыгожая школа-сямігодка, пашырана галоўныя вуліцы, перакладзен брук і ўкладзены па баках тратуары, а ў канцы вёскі заложаны газоны, траўнік. Абсаджваць вуліцу дэкаратыўнымі дрэвамі будуць вясной. Цяпер ідзе пабудова рамізы і праводзіцца электрыфікацыя вёскі. У работах прымаюць актыўны ўдзел усе жыхары вёскі. Дзякуючы энергічнай і дружнай дапамозе сялян, у вёсцы засвецяць у хуткім часе электрычныя лампы, прычым будуць асветлены не толькі жылыя дамы і многія гаспадарскія будынкi, але і вуліцы вёскі.

У сувязі з правядзеннем у Трасцяныцы другой камасацыі (бо першая камасацыя зямлі была зроблена вельмі дрэнна), узнікла неабходнасць выдзялення з агульнай плошчы грамадскай зямлі пляцоў і зарэзерваванае іх для далейшых запраектаваных інвестыцыйных аб'ектаў: „Дома культуры”, школы сельскай гаспадаркі, лазні, медпункта, дзіцячага садка, сельмага, бетанярні, будынкаў для грамадскай рады і пошты, спартыўнага стадыёна і трох басейнаў.

Апрача гэтых інвестыцый, жыхары Трасцяныкі мараць яшчэ аб пабудове ў вёсцы якога-небудзь прамысловага прадпрыемства, у якім бы яны маглі знайсці працу, а не шукаць яе ў Беластоку ці ў іншых месцах, бо існуючая тут цагельня можа даць работу не больш, чымсьці 35 людзям, а згарэўшая кафлярня яшчэ не адбудавана. Найлепшым і магчымым у нашых умовах прадпрыемствам была б фабрыка для перапрацоўкі і сушэння фруктаў. Садоў тут многа. Кожны гаспадар, а іх тут налічваецца каля 300 душ, мае 10-15 фруктовых дрэў: яблынь, груш, сліў і вішань, а ёсць і шмат такіх гаспадароў, у садах каторых налічваецца да 60 і больш такіх дрэў. Адна Трасцянка кожны год магла б забяспечыць такую фабрыку фруктамі. Трэба сказаць, што і навакольныя вёскі маюць сады і такія ж клопаты са збытам фруктаў. Фруктовая справа стаіць вельмі кепска і ёю трэ-

ба зацікавіцца павятовым уладам і арганізаваць прадпрыемства, якое б магло даць сялянам магчымасць збываць па карысных цэнах свае фруктовыя прадукты.

Трасцянка ў гэтым годзе пачне разбудоўвацца. Землямер, які цяпер праводзіць у Трасцянцы камасацыю зямлі, пры праверцы сяліб заўважыў, што некаторыя гаспадары маюць вельмі вузкія сялібы, або на адной сялібе сядзіць два гаспадары, у выніку чаго будынкi іх стаяць так блізка адзін другога, што іх саламяныя стрэжы датыкаюцца адна з другой. Такое небяспечнае на выпадак пажару размяшчэнне будынкаў адзначыў таксама і павет. З Гайнаўкі прыязджаў да Трасцянкi архітэктар і заявіў на сходзе, што ў інтарэсах не толькі сялян, але і дзяржавы цяпер настаў адпаведны момант разрэдзіць вёску перасяленнем з яе гаспадароў, якія маюць вузкія сялібы, і такім чынам вёска будзе забяспечана ад вялікіх пажараў, ад якіх у мінулых гадах Трасцянка не адзін раз згарэла. Архітэктар сказаў, што ўсе перасяленцы атрымаюць ад дзяржавы беззваротную пазыку, кожны па 20 тысяч злотых на пабудову і апроча гэтага кожны можа ўзяць другую тэрмінова-зваротную пазыку на ўпарадкаванне новай сялібы. Дагэтуль запісалася на перасяленне з вёскі 15 гаспадароў.

У невялікай адлегласці ад Трасцянкi з перасяленцаў вырасце новы пасёлка. Будынкi будуць ставіцца з вогнетрывалых матэрыялаў па аднаму тыповаму плану, а зямельныя ўгоддзі яны атрымаюць каля пасёлка. Будова апошняга распачнецца ў гэтым годзе. Тады ж закончыцца і камасацыя зямлі ў Трасцянцы.

А. Сергяюк

Трасцянка
24.01.1960

Раскінулась мора шырока

Калі трапіш у вёску Збуч, Гайнаўскі павет, дык у самым цэнтры вёскі можна пабачыць нешта падобнае на кратэр вулкана, з усіх бакоў акружанага вялікімі глыбамі гліны. Але аказваецца, што ў Збучы не дзейнічаюць ніякія вулканы. І гэта не кратэр, а басейн, які восенню мінулага года выкапалі пажарнікі і сяляне вёскі Збуча. Усё было б добра, каб было каму падумаць аб заканчэнні ўсіх прац і аградзіць басейн. Солтыс грам. Мікола Якімюк абяцаў раней, што вызначыць вазакі для вывазнення выкапанай зямлі. Але калі пачалі ка-

паць басейн, у солтыса не хапіла часу, каб выканаць абяцанае. То ён прысутнічаў на хрысцінах, то на памінках ці дню нараджэння. Гарэлка лілася, солтысу было весела і не хацелася псаваць настрой прозай дня. Басейн выкапалі, а солтыс далей гуляў. Час ішоў. Урэшце над басейнам і, мабыць, солтысам злітаваўся мароз, які замацаваў глыбы насыпанай зямлі. Аднак, калі б у басейне прыбыло цяпер вады — не абыйсціся б тут без нешчаслівага выпадку.

Сяляне Збуча былі б вельмі задаволены, каб солтыс хоць крыху менш цікавіўся гарэлкай, а больш агульнымі справамі вёскі.

В. Кірылюк

Чыжы

31.01.1960

У Доўгім Бродзе

Наша вёска вельмі прыгожая. З усіх бакоў яе акружае Бела-вежская пушча.

Найпрыгажэй у нас вясною, калі дрэвы пакрыюцца лісцем.

У мінулым годзе ў нашай вёсцы праведзена меліярацыя. На асушаных балотах у гэтым годзе будзем сеяць траву. З кожным годам жыццё ў нашай вёсцы паляпшаецца. Адно толькі дрэнна — няма электрычнага святла. Сядзім пры лямпе. Аднак жыхары вёскі робяць усе намаганні, каб да нашай вёскі правесці электралінію. Хоць ад нашай вёскі далёка да цягніка, многа нашай моладзі вучыцца ў Гайнаўцы.

Нашы сяляне цікавяцца сваёй роднай беларускай мовай. Сведчыць аб гэтым, напрыклад тое, што хоць шмат хто са старэйшых не ўмее чытаць, аднак амаль у кожнай хаце вы знойдзеце „Беларускі каляндар“. Тым, хто не ўмее сам чытаць, чытаюць дзеці.

Надзя Вапа

Доўгі Брод

7.02.1960

Шчасце ў няшчасці

23 верасня 1958 г. пасля абеду над нашай вёскай Шчыты ў Бельскім павеце прайшла вялікая бура з грамам. Многа людзей у той час было на полі пры сеянні, капанні і іншых працах. Яны не паспелі ўцячы дадому і пахаваліся ад дажджу пад дрэвамі, вазамі, дзе хто мог. Адным з такіх сялян быў Ілья Сінякевіч. Бура застала яго пры

баранаванні пасеянага жыта. Калі пачаў падаць вялікі дождж, Ілья затрымаў пару коней і сам схаваўся пад іх. Але па некалькі мінутах яму як бы штосьці шагнула, каб ён адышоў ад коней і схаваўся ў іншым месцы. Ён устаў з-пад каня і сеў пад воз, які стаяў недалёка. Раптам паказаўся бляск і разам з ім страшэнны гук грому. Калі маланка згасла і гrom прагрымеў, Ілья глянуў на коней (вядома — гаспадарскі інстынкт). Яны ляжалі ў вупражы як бы мёртвыя.

Па нейкім часе збегліся людзі і пачалі церці коней, абсыпаць зямлёю. Прайшла мо гадзіна, адзін конь падняўся. Другога выраптаваць не ўдалося — гrom забіў яго.

Валодзя Галка

Шчыты-Дзенцялова

Ліст у рэдакцыю

Гора ад суседавых вошай

Дарагая рэдакцыя! Звяртаюся да цябе з просьбай памагчы мне выйсці з цяжкага становішча, у якім я зараз знаходжуся. Нейкі час таму назад мой сусед Васіль Тышко дабудоваў да майго хлява куратнік. Спачатку паставіў ён гэты куратнік каля свайго хлява, але, калі пераканаўся, што на жывёлу напалі курыныя вошы, то доўга не думачы, узяў ды перанёс яго пад мой хлеў. З таго часу суседавы вошы пякуць маю жывёлу. Калі ў маіх кароў і каня пачала вылазіць шэрсьць, аб'едзеная курынымі вашыма, я па-добраму звярнуўся да Тышко, каб ён забраў з-пад майго хлява куратнік. Але ён нават і слухаць не хоча. Хапаецца за сякеру або калок і кажа, калі я толькі рушу куратнік, то прыб'е.

У канцы мінулага года, я заявіў аб гэтым на пастарунак у Мілейчычах. Міліцыянер прыказаў Васілю Тышко забраць куратнік ад майго хлява. Але сусед нават і гэтаму загаду не падпарадкоўваецца. А яго жонка, Тацяна, кажа, што быццам другі міліцыянер сказаў ім у хаце, каб не забіралі куратніка, бо і так ім ніхто нічога не зробіць.

Дарагая рэдакцыя, парай як паступіць з такім некультурным суседам. Судзіцца з ім у мяне няма сродкаў. Біцца з ім я таксама не стану, гэта ж да добра не давядзе. Я асабіста хацеў бы па-добраму вырашыць гэтую справу. Як паступіць, каб спыніць здзекі Васіля Тышко нада мной і мяёй жывёлай?

Антон Ляшук

Вычулкі

Ад рэдакцыі:

Невыпадкава мы поўнасьцю змясцілі ліст грамадзяніна Антона Ляшука. Падобнага зместу лісты рэдакцыя атрымоўвае нярэдка. Здавалася б, гэта невялікая справа. Але вось, нават у гэтых малых справах нашыя людзі не могуць неяк самі дайсці да згоды. З-за глупстваў пачынаюць сварыцца, выдаюць грошы на судовыя расправы і ў канцы робяцца ворагамі на ўсё жыццё. Так вось маецца справа і ў Вычулках. Здавалася б, чаму Васіль Тышко так кепска адносіцца да свайго суседа. Крыўдзіць яго. Ці ж такая вялікая справа перанесці няшчасны куратнік у другое месца? Але не, з нейкай заўзятасцю чалавек зацяўся і хоча паставіць на сваім, хоць зусім гэта не справядліва. Грамадзянін Тышко не мае права так паступаць аж па трох прычынах.

Па-першае, з прычыны супрацьпажарных правіл. Нельга ставіць якой-небудзь будыніны, тым больш драўлянай, якая б сутыкалася з суседавым будынкам. Калі б аб гэтым ведала супрацьпажарная камендатура ў Сямятычах, грам. Тышко несумненна заплаціў бы за парушэнне супрацьпажарных правіл штраф.

Па-другое, нельга гэтага рабіць, беручы пад увагу санітарныя правілы. У гэтым выпадку яны таксама парушаны грамадзянінам Тышко.

І па-трэцяе, што бадай найважнейшае, нельга гэтага рабіць з чалавечых, мо нікім не пісаных, правіл. Гэта ж несумленна крыўдзіць другога чалавека. Чалавех не жыве ў адарванасці ад іншых людзей. Таму абавязаны падпарадкавацца гэтым агульналюдскім правілам.

Па-нашаму, адна тут парада грамадзяніну Ляшуку. Перш за ўсё купіць парашок „ДДТ“, або „Азатокс“ (каштуюць яны не дорага) і добра пасыпаць імі сцяну ад куратніка і жывёлу. Такім чынам найлеш вытравіць вошы.

А калі грамадзянін Тышко надалей акажацца чалавекам несумленным, напісаць заяву каменданту пастарунка МО ў Мілейчычах. Няхай тады міліцыя навучыць яго розуму. Думаем, што на гэты раз мілейчыцкія міліцыянеры будуць больш паслядоўнымі і даспільнуюць, каб грам. Васіль Тышко выканаў іх загад у хуткім часе.

27.03.1960

Чытайце і распаўсюджвайце „Нібу“

А ў нас у Альхоўцы

Вёска Альхоўка (Гайнаўскі павет) размешчана ў раёне Белавежскай пушчы. У часе вайны яна была спалена, а сяляне былі вывезены са сваёй зямлі. Але пасля вайны, хто толькі астаўся жывым, ізноў браўся за адбудову свайго роднага сяла. Пасля вайны, пачынаючы ад 1950 года, Альхоўка пачала абнаўляцца. Гаспадары пачалі набываць новую мэблю і радыёпрыёмнікі. У каморы або ў сенях кожнага гаспадара з'явіўся адзін або два веласіпеды. Сяляне таксама пачалі ўжо набываць матацыклы. Паволі аднак няўхільна Альхоўка стала прыгажэць. Сяляне пакрывалі хаты, ліквідавалі на будынках саламяную страху, а крылі дахоўкай. Гаспадары ўзяліся за пабудову цэментных хлявоў. Драўляныя хаты ўжо амаль не будуцца. Найчасцей прымяняецца жужаль і цэгла. Вось, напрыклад, будзе хату з жужалю Павел Дацкевіч, а з цэгля будзе будаваць Уладыслаў Яблонскі. Многія гаспадары ўпрыгожваюць вуглы дамоў, стаўні і дзверы прыгожай разьбой.

Жыхары Альхоўкі многа чытаюць кніжак і часопісаў, але найбольш чытаюць „Ніву“. Ужо два гады мінула як альхоўскія дзеці вучацца ў новай светлай школе. У 1959 годзе жыхары нашай вёскі грамадскім чынам пабудавалі дарогу на трасе Альхоўка — Нараўка. Вартасць гэтай інвестыцыі складае звыш 160 тысяч злотых. Таксама ўжо паўтара года ходзіць аўтобус. З кожным годам людзі жывуць культурней. Толькі адна балячка ўдаецца людзям. Сяляне гаспадараць тут на шахаўніцах. Яны маюць па некалькі дзесяткаў загонаў шырынёю ў тры метры. Людзі працуюць яшчэ па-старадаўняму — сеюць з каробкі і жнуць сярпамі.

Надта хочацца, каб на палях Альхоўкі ўжо неўзабаве загудзелі сельскагаспадарчыя машыны.

Юрка Скепка

Альхоўка
19.02.1961

Аб розных справах у Палічнай

За апошнія гады многа чаго змянілася ў Палічнай. Праведзена тут электрыфікацыя, дзякуючы чаму многія сяляне купілі радыёпры-

ёмнікі, будуецца вялікая святліца і вясковая крама. У вёсцы ўлажылі новы брук, пабудавалі шашу да Кляшчэляў, а таксама адрамантавалі дарогу Палічна — Вярсток, па якой было цяжка прайсці ў дажджлівую пагоду.

Многа працы выконваюць жыхары грамадскім чынам, напрыклад, пры будове святліцы кожны гаспадар абавязаўся прывезці па 1 куб. м каменя і жвіру. Пройдзе некалькі год і ў вёсцы вырасце яшчэ некалькі новых будынкаў. Да 1965 г. будзе пабудавана школа, якая зараз знаходзіцца ў чатырох прыватных хатах.

У будуныні будзе пабудавана памяшканне для Прэзідыума ГРН і пошта.

Будзе таксама зроблена жвіровая дарога Палічна — Чаромха. Жыхары Палічнай грамадскім чынам акапалі яе равамі ўжо больш як год. На жаль, дарожны аддзел у Гайнаўцы не спяшаецца з яе зажвіраваннем.

У Палічнай ёсць гурток БГКТ, члены якога з'яўляюцца таленавітымі самадзейнікамі.

Віктар Баран

Палічна

25.06.1961

3 жыцця маёй вёскі

Вёска мая, Мядзвежыкі, знаходзіцца ў канцы Сямятыцкага павета. Ад вякоў жыхары вёскі вясною і восенню хадзілі па калена ў балоце. І толькі ў гэтым годзе на сходзе вырашылі ўкладаць маставую грамадскім чынам. Пастанову прынялі аднагалосна. Кожны жыхар вёскі забавязаўся прывезці 1 м³ каменя, а хто яго не мае, то павінен уплаціць 60 зл., а таксама прывезці 5 м³ пяску або жвіру.

Многа дапамаглі ў справах арганізацыйных і тэхнічных ГРН у Мілейчычах і Аддзел дарожнай камунікацыі ў Сямятычах.

Моладзь нашай вёскі таксама працуе многа: дапамагае старэйшым, апякуецца святліцай. У верасні г.г. сарганізавалі гурток БГКТ, які налічвае 14 членаў. У кастрычніку адбыўся сход, на якім быў апрацаваны план працы гуртка.

Лідзія Карнялюк

3.12.1961

Ліст з Мікуліч

Дарагая „Ніва“

Аб іншых вёсках многа пішуць і часам цікава нават, але пра Мікулічы... ціха, глуха, як макам засеяў. Раззлаваўся тады я, дарагая „Ніва“, і вырашыў сам напісаць.

Зласлівыя дюдзі з суседніх вёсак аб нашай вёсцы кажуць так: „У Мікуліч — адна хата, а сем вуліц“. Але гэта няпраўда. Мікулічы — вёска не малая, не вялікая; жыве тут 60 з лішнім гаспадароў...

Каб да яе ад Вас даехаць, трэба сесці на цягнік Беласток—Седльцы і выйсці на першым прыпынку за Чаромхаю. Гэта станцыя „Баравікі“ — тая самая, аб якой ужо два разы „Ніва“ пісала, што там стаіць дзіравы, напалавіну разабраны, стары вагон замест пачакальні і людзі не маюць дзе пагрэцца. Думаю, што чыгуначныя начальнікі напэўна „Нівы“ не чытаюць, бо нічога дагэтуль не зрабілі, а прамерзлыя пасажыры мала-памалу далей гэтую „станцыю“ на распалку ломяць. Дошкі, смалой прасякнутыя, гараць, аж сэрцу міла.

Вось ад гэтых Баравікоў трэба ісці ўправа, аж дойдзеце да царквы ў Рагачах. Побач царквы знаходзіцца школа, а ля школы расце малады дуб. Чаму аб ім успамінаю? Бо гэта ж надта цікавае дрэўца! Кругом снег, мароз за вушы шчыпае, усе іншыя дрэвы голыя, як дзіцё, калі народзіцца, а ён — гэты дуб — спакойна, быццам на злосць прыродзе, шалясціць буйным, пажоўклым лісцем. Старэйшыя людзі гавораць у нас, што калі гэты дуб не траціць лісця — зіма будзе суровая і доўгая. Як бачым, пакуль што іхнія прадбачванні не спраўджаюцца. Кожны можа памыліцца.

Ад рагачоўскай школы (аб якой я напішу наступным разам, бо там таксама дзеюцца вельмі цікавыя справы) да Мікуліч ужо каменем дакінеш, асабліва калі кідаў бы наш вясковы найбольшы сілач, Гаўрык. Такім чынам апынуліся мы ў маёй роднай вёсцы. Вунь там стаіць старэнькая хатка. Амаль такую ж самую, дарагая „Ніва“, бачыў я на Тваіх старонках, нібы гэта забыткае старое будаўніцтва, якое неабходна захаваць для вывучэння будучым пакаленням этнаграфіі і матэрыяльнай культуры беларускага люду. Мала я зразумеў з гэтых слоў, але так сабе мяркую, што мо і нашая мікуліцкая хатка — таксама гэты забытак і пры Тваёй, „Ніва“, да-

памозе недзе ў музей трапіць. За добрыя грошы гаспадар ахвотна яе адпусціў бы. Не, не таму, што не цэніць культуры, але яму патрэбная новая, незабытковая хата, у якой выгадней жылося б. А для нашай вёскі, то ніякая страта. У нас многа такіх хат! Хаця б, калі ласка, нашая вясковая святліца.

Яна засталася па селяніне, які пасля вайны выехаў у Савецкі Саюз. Хлопцы з нашай вёскі сабраліся, разбілі ўнутраныя сцены, падрамантавалі што трэба было, абклеілі шпалерам, пад сценкамі збілі доўгія лаўкі і грамадскім чынам (як гэта зараз называюць) атрымалі цалкам прыемнае памяшканне для розных сваіх гульняў. А што, ці ж абавязкова трэба палацаў, каб гуляць культурна? У нашай хатцы-святліцы таксама рэдка калі бываюць бойкі, а калі ўзнікаюць — найчасцей не з нашай віны. Гэта з суседніх вёсак, асабліва з Вулькі Нурэцкай, прыходзяць хуліганы і намагаюцца ў нас на танцах наводзіць свае парадкі. Зараз з аказіі якогасьці свята, вяселля ці хрэсьбінаў наша святліца аж дрыжыць ад музыкі і танцаў.

А моладзь у нас дружная. Маём і гурток БГКТ і ССМ. Абедзве гэтыя арганізацыі, хаця маюць розныя статусы, сужывуць у нас, як сямскія браты. Усе члены БГКТ з'яўляюцца адначасова членамі ССМ і наадварот, ды на практыцы робяць тое самае.

Возьмем для прыкладу яшчэ раз нашу святліцу. Перад новым годам трэба было шмат што падрамантаваць у ёй. Сышліся хлопцы, паклікалі дзяўчат, абгледзелі, абмеркавалі, скінулі па некалькі злотых, закупілі неабходныя матэрыялы і прыступілі да працы. Такім чынам абклеілі мы сцены новым шпалерам, уставілі выбітыя вокны (у найлепшым статку знойдзецца паршывая авечка), раскінулі цагляную печку, якая ўжо валілася, а на яе месца ўставілі жалезную, што далі нам з павета, пералажылі падлогу, зрабілі месца на разбіральню. Хацелі таксама сарваць салому і пакрыць чарапіцай нашу святліцу. Аказалася гэта немагчыма, бо за слабы дах і не вытрымаў бы цяжару чарапіцы.

Зараз у нашай святліцы, хаця яна старэнькая, утульна, як у роднай хаце. Ключ ад святліцы знаходзіцца ў старшыні гуртка ССМ, сябры Мікалая Касьянюка. Ён таксама перахоўвае ў сябе шашкі і шахматы, якія атрымалі мы ад Павятовага праўлення ССМ у Сямятычах, як узнагароду за дбайныя адносіны... менавіта да нашай святліцы.

Тым разам, дарагая „Ніва“, было б усё, але нас, мікулічанцаў,

мучыць яшчэ адна змора — папража лесу. Сяляне трох суседніх вёсак — Мікуліч, Рагач і Мядзвежык — амаль сто год таму купілі ад мясцовага памешчыка каля тысячы гектараў дрымучага лесу. Зараз з гэтата лесу астаўся толькі хмызняк. Папража асабліва насілілася за апошнія 10 год. Да нашага лесу прыязджаюць людзі з вёсак за 10 кіламетраў. А ўсё таму, што людзі чамусьці не могуць дагаварыцца і ўстанавіць свайго лесніка.

Ну, а цяпер ужо ўсё. Астайся здарова, дарагая „Ніва“ і чакай наступнага майго ліста.

Ваш карэспандэнт Мікола

25.02.1962

Яшчэ раз крамы

Праўда, песень пра іх яшчэ не складзена (гэта не значыць, што іх калісьці не складуць!) — аднак столькі аб іх гаварылася і пісалася, настолькі яны слаўныя і ў нас, і за межамі нашага ваяводства, што проста няма адвагі браць за пяро і пісаць нанова. Ды на бяду ёсць на Гайнаўшчыне такі неспакойны чалавек, які вымушае раз-пораз вярнуцца да ўсім ужо вядомай тэмы. Кожны раз, зразумела, з новым акцэнтам. Зараз Гайнаўскі ПЗГС пад кіраўніцтвам таварыша Кастуся Майсені (ён гэты неспакойны чалавек) рэалізуе новы этап пабудовы. У гэтым месцы неабходным будзе адзначыць яшчэ раз, што справа папярэдніх вясковых крам закончана. Усе 67 вясковыя крамы адданы ўжо ў эксплуатацыю. А ўжо новая партыя, у ліку 26 крам, пабудова якіх пачалася ў месяцы красавіку гэтага года, гэта не вясковыя крамы, а крамы ў асадах — сядзібах Гмінных спулдзельняў. Яны будуцца ў Белавежы, Кляшчэлях, Нараўцы і Нарве. Характэрна тое, што на гэты раз удзел у грамадскіх працах пры пабудове крам прымаюць не сяляне (хаця, напрыклад, у Нарве працавалі члены спулдзельні прадукцыйнай з Васькоў) — а працоўныя адміністрацыйнага апарату, Гмінных спулдзельняў, ПЗГС з Гайнаўкі (які ўжо перапрацаваў 400 рабочых дзён) міліцыянеры, нават турысты, як гэта мелася ў Белавежы, і працаўнікі Цэнтральнай рады спулдзельчасці з Варшавы! Зараз ідуць працы пры пабудове фундаментаў г.зн. у асноўным грамадскі чын, які шацуюцца на пяць мільёнаў злотых (кошт агульны ўсіх пабудовы вынясе каля 25 мільё-

наў злотых). Нефаховыя, або грамадскія працы — гэта звозка камення, выкап фундамента. І тут трэба пахваліць школьнікаў з мясцовай школы ў Кляшчэлях, якія да свае крамы сабралі да гэтай пары 50 кубаметраў камення! Прадугледжваецца, што так званыя нефаховыя працы будуць закончаны і ўжо ў чэрвені гэтага года ў суровым стане крамы будуць гатовыя. Застанецца выкананне сярэдзіны (сталярка), тынкі, дахі і ўжо на восень, як абяцае таварыш Майсеня, 26 новых крам стане ў эксплуатацыю.

Такім чынам на Гайнаўшчыне будзе налічвацца разам 93 прыгожаныя крамы, у якія толькі тавар падавай! І на гэтым ужо астаткова справа пабудовы крам закончыцца. Потым (нічога не памага, яшчэ трэба будзе не раз пісаць аб вясковым гандлю на Гайнаўшчыне!) — пачнецца грунтоўная перабудова асноўнай гандлёвай базы Гмінных спулдзельняў. Гэта значыць, пабудова ў сядзібах Гмінных спулдзельняў: пякарняў, масарняў, разлеўняў піва і газіраванай вады і інш. Затым пойдзе пабудова грамаднага павільёна, уласціва кажучы Гандлёвага дома ў Гайнаўцы, затым яшчэ можа Спудзельчай школы у Белавежы, затым... аднак — хопіць! Адчакаем, і аб планах наступным разам!

Лявон Майсяюк

7.07.1963

На пажар з пустымі рукамі

У 1961 годзе, мы, добраахвотнікі супрацьпажарнай аховы ў Збучу атрымалі мотапомпу М-800 для гашэння пажараў. Мотапомпа была зацёртая. Яе не заўсёды можна было запусціць, мучыліся мы з ёю цэлы год. Паведамлялі супрацьпажарную ахову ў Гайнаўцы, якая нам вытлумачыла, што наша помпа ўжо пасля капітальнага рамонт. 27 красавіка 1963 года разгарэўся пажар у Чыжах. Наша супрацьпажарная каманда трэцяй з'явілася на месцы пажару, але мы не маглі прыступіць да акцыі, бо наша помпа не працавала. Вимушаны былі падключыцца да іншай каманды. Здараліся і другія выпадкі, а мы не мелі магчымасці дапамагчы. Бачачы, што нашы ўлады з Гайнаўкі не спяшаюцца рамантаваць нашу мотапомпу, мы самі завезлі яе ў Гайнаўку.

Прышло лета, з маланкамі і сушай. Людзі нашай вёскі, разумеючы, што значыць мотапомпа ў час пажараў, усё часцей звяр-

таліся да нас: „Калі вы ўжо прывязеце сваю М-800?”

Камендант нашай супрацьпажарнай каманды едзе зноў у Гайнаўку і там даведваецца, што наша М-800 стаіць у гаражы, як мы яе прывезлі. Наш камендант вярнуўся ні з чым.

29 снежня 1963 года ўзнік пажар у суседняй вёсцы Старое Беразова, у 2 км ад нас. Гарэла клуня. Мы прыбеглі першыя. Ніхто яшчэ не прыехаў, мотапомпы няма, а наша яшчэ ў рамонце. Не засталася нічога іншага, як кідаць снег на агонь. Але і снег не заўсёды бывае.

Пётр Барысюк

19.01.1964

ДРЭННЫЯ ЗВЫЧАІ

Чаму ў нас брак культуры

Прышла вясна. Дрэвы апануліся ў прыгожую вопратку. На сэрцы палягчэла. Як прыемна і радасна. Чалавек адмаладзеў. Ці ўсе адчуваюць палягчэнне на сэрцы? Ці ўсе адмаладзелі?

Жыву ў вёсцы Бандары, над ракой Нарвай. Маю ўжо 22 гады. Колькі памятаю, жыхары нашай вёскі, суседніх, а пераважна моладзь школьная штогод садзіць дрэўцы ўздоўж нашых непаладжаных пясчаных дарог. Усе яны ведаюць, якую вялікую карысць прыносяць дрэвы.

Вы пэўна скажаце: „Вось, дык у вас прыгожа, у вас многа дрэў і г. д.”. — Не, у нас ані адно дрэўца не расце на дарозе, дзе яго садзілі. Мо яны не прыняліся? Яны штогод прымаюцца і развіваюць сваё лісце, але на кароткі час. Наш труд заўсёды нішчаць несвядомыя, якія не маюць на грош культуры. Яны не адчуваюць прыгожасці і значэння дрэў, яны ніколі не адмалоджваюцца.

У гэтым годзе я, як вялікі любіцель прыроды, звярнулася да загадчыка школы ў Рыбаках з прапановай высадзіць дрэўцамі школьны пляц і дарогу. Ён рашуча адказаў: „Можам пасадзіць, але дрэвы расці не будуць, ізноў наша праца згіне марна”.

Мне здавалася, што не будзе так трагічна. Часць дрэвак пасадзілі яшчэ восенню ў мінулым годзе, ды дагэтуль яны не зломаны, паспрабуем.

Дзеці чакалі дня, вельмі ім радаснага, як адзін усе прынеслі рыдлёўкі. Можа нам удасца — выйшлі ўсе да працы. Адны з іх пайшлі

па дрэўцы, другія капалі ямкі, насілі ваду, садзілі дрэўцы, убівалі калкі і прымацоўвалі да іх дрэўцы. Работа ішла хутка і спраўна.

Дрэўцы ўжо растуць, развіваюцца. Вучні кожны дзень падліваюць іх, працуюць як пчолкі. Некаторыя праходзяць дарогай, любуюцца, цешацца і хваляць учынкi моладзі.

14 мая 1957 г. зусім пад вечар села я на веласіпед і паехала дарогай у бок школы. Насустрэч мне ехала нейкая фурманка. Чалавек, які сядзеў на возе затрымаў каня, злез, нагнуў дрэўца і пачаў круціць. Я закрычала, але гэта не памагло. Чалавек стаяў і ўпарта ламаў далей.

Калі я пад'ехала бліжэй і пачала гаварыць з чалавекам, ён толькі сказаў: „Гэта ж не тваё, яно расце на дарозе, чаго ты мяне ругаш, бачыш не маю пугі, а конь не хоча бегчы“. Слёзы пакруціліся ў вачах, шкадавала я, што чалавек быў незнаёмы.

Цераз некалькі дзён я ізноў заўважыла некалькі знішчаных дрэўцаў.

Прыходзілася мне часта гутарыць з людзьмі на розныя тэмы, між іншым і аб дзецях. З размовы іх вынікае, што цяперашнія дзеці — гэта хуліганы, зладзеі і больш нічога. Людзі абвінавачваюць настаўнікаў. Ці гэта слушна? Не!

Настаўнік пакладае сваю душу і сэрца, ён стараецца як мага выхаваць, навучыць, накіраваць на сапраўдную дарогу.

Ці ён адзін можа гэта зрабіць? Не.

Нашыя малалыя сябры бачаць не толькі настаўніка і яго паступкі, яны бачаць усіх людзей і чуюць іх размовы. Дзе ж могуць быць добрыя дзеці, калі сярод нас брак культуры, калі мы іх вучым кепскіх паступкаў. Калі мы п'ем самагонку, лаемся, б'емся, калі мы знішчаем прыроду.

І вось нашыя маладыя сябры, глядзячы на тое, што мы робім і што нам усё можна, бяруць з нас прыклад. І хто ведае ці большасць з іх не пойдзе таксама крывой дарогай?

Мы спачатку навучым ламаць дрэўцы на дарозе, а калі і гэта можна — значыцца, можна і ў сад лезці, гумно, агарод і г.д. Такімі ўчынкамі мы знішчым сваю культуру і прыгожасць. Будзем заўсёды старымі.

Ніна Бура

настаўніца

9.06.1957

У здаровым целе здаровы дух

— Здароў, Міхась! Як чуешся пасля ўчарашняга?

— Не ўспамінай, браток. Як зайшоў дахаты, сам не ведаю, Але гэта было не ўсё, што з табою выпіў. Спаткаўся яшчэ з Рыгорам, „зрабілі паўлітра“, потым, яшчэ „чвяртку“. Ведаеш, галава баліць страшэнна. Добра было б пахмяліцца.

— У чым тады справа — як-небудзь страсем на „чвяртку“.

Такую гутарку пельмі часта можна пачуць у нас. Прыкрываючыся пагаворкаю, што „п’янства з’яўляецца нашаю народнаю хваробаю“, у нас п’юць старыя, п’юць маладыя, п’юць хворыя, п’юць здаровыя, п’юць пры аказіях і без аказій.

Перада мною ўрыўкі з газет. Лічбы, лічбы, яшчэ лічбы. 20 мільярдаў золотых прапілі ў Польшчы ў 1959 годзе. 9,4 мільярдаў золотых прапілі ў першым паўгоддзі 1960 года. 32 мільёны літраў чыстай гарэлкі (у пералічэнні на спірт) было продана ў першым паўгоддзі 1961 года. Гэта статыстычныя даныя Дзяржаўнага манаполю...

Частыя паведамленні ў газетах аб выкрыцці т.зв. „бімброўняў“ праз органы МО паказваюць, што сям-там сутыкаюцца людзі з „агністай вадой“, а колькі выпіваюць гэтага трунку, ведае толькі адзін Бог. І калі б быў спосаб гэтуго „леваю“ прадукцыю падагнаць пад якуюсьці лічбу, хто ведае, ці яна не перакročыла б яшчэ другіх 20 мільярдаў золотых у год.

Лёгка напісаць „мільярд“. Лёгка напісаць „20 мільярдаў“, але цяжка ўявіць сабе, што гэта вельмі вялікая лічба.

І зноў лічбы. Пабудова і поўнае абсталяванне адной школы тысяччагоддзя каштуе каля пяці мільёнаў золотых. Пабудова сучаснай павятовай бальніцы — каля 50 мільёнаў золотых. Такія прыгожыя школы як, напрыклад, у Мастаўлянах, Крушынянах ці Гуранах каштуюць кожная з іх каля аднаго мільёна золотых.

Колькі ж бальніц, дамоў культуры, школ можна было б пабудаваць за прапітыя грошы?!

Аднак прапітыя мільярды — гэта не толькі выпіты алкаголь. Гэта змарнаванае жыццё тысяч сем’яў, гэта сотні тысяч розных злачынстваў, гэта сотні тысяч гадзін змарнаванай творчай працы, гэта сотні тысяч няшчасных выпадкаў на рабоце, на дарогах, на вуліцах. Гэтыя лічбы прасякнуты людскою крыўдай, слязьмі і крывёю.

Што з'яўляецца прычынай гэтага празмернага спажывання алкаголю? Можа высокі ўзровень жыцця? Можа празмерны дастаток? І не адно, і не другое.

Піццё алкаголю ўвядзлася ў наш быт, як штосьці такое, без чаго ў ніякі спосаб нельга абысціся. Хрысціны, вяселле, смерць чалавека павінны быць моцна скроплены гарэлкай.

Свята, хаця яно паступова затрачвае свой рэлігійны характар, аднак праводзіцца гучна. Свята — у некаторых з'яўляецца тым днём, у які п'ецца толькі гарэлка. Чым больш святочных дзён — тым больш піцця.

На кожны дзень гарэлка таксама з'яўляецца чымсьці неабходным. Выпіць трэба, прадаўшы што-небудзь, выпіць трэба купіўшы што-небудзь, выпіць трэба і з „патрэбным“ чалавекам, выпіць трэба таму, што хочацца выпіць. На таго чалавека, які пазбягае піцця гарэлкі, усе глядзяць як на чалавека ненармальнага.

П'янства — гэта адна з самых цяжкіх хвароб нашага часу, з якою барацьбу вельмі цяжка весці. Аднак шукаючы сродкаў барацьбы супраць п'янству можна тое-сёе знайсці. На напрамку шукання спобаў барацьбы з п'янствам, на маю думку, мала што робіцца.

Падвыжка цаны алкаголю — гэта маленькі каменьчык кінуты ў бурлівы струмень. Праўда, гэта „ўдарыць трохі па кішэні“ п'яніцаў, але для самай праблемы п'янства нічога не зробіш. П'яніцу, на маю думку, у першую чаргу павінен ударыць карны параграф.

Не можа быць далей так, як да гэтае пары, каб п'яныя хуліганы ў цягніках, аўтобусах ці на вуліцы атручвалі жыццё людзям. Прапагандаваная некаторымі „інтэрвенцыя“ добрая толькі ў тэорыі, а на практыцы яна не вытрымоўвае спробы. Ніхто не хоча садзіць здаровай галавы ў чад. Часта назіраем такія факты, калі суд для забойцаў-п'яніц знаходзіць якіясьці „аблягчаючыя абставіны“, дае вельмі нізкія кары. Не можа быць ніякіх аблягчаючых абставін для п'яніц-забойцаў, якія на гэта заслужылі.

У газетах таксама павінна гаварыцца аб праблеме піцця алкаголю, аб яго згубным уплыве на жыццё чалавека. На жаль, да гэтага часу газеты мала пісалі на гэтую тэму. Умела, пераконваюча напісаны артыкул можа скалыхнуць сумленнем не аднаго п'яніцы. І калі гэты чалавек на нейкі час перастане піць гарэлку — гэта ўжо будзе вялікая перамога.

Тое ж самае можна сказаць і пра радыё, якое мае ў гэтым напрамку вялікае поле дзейнасці.

Такія вось кароткія мае думкі на тэму п'янства і спосабы барацьбы з ім. Мне здаецца, трэба было б разгарнуць шырокую дыскусію на гэтую тэму.

„У здаровым целе здаровы дух“ — кажа народная мудрасць. І за гэтае здаровае цела, і за гэты здаровы дух трэба весці ўпартую барацьбу.

Кастусь Пятэльскі

Крушыняны
31.12.1961

Берагчы сялянскі час

Сёння мне хочацца напісаць аб працы Ашчадна-пазыковай спулдзельні ў Бельску, а дакладней кажучы, аб непаладках у гэтай працы, дзякуючы якім сяляне трацяць цэнны час. У Бельску ніякім чынам нельга за адзін дзень здаць збожжа ці вепрука і атрымаць грошы. Гаспадар павінен вярнуцца дахаты, ды ізноў з самай раніцы ехаць у Бельск, каб атрымаць грошы.

Адзін сялянін з вёскі Кнаразы даў мне грошы і прасіў аддаць іх як доўг за штучныя ўгнаенні. Я думаў, што гэта справа зусім прстая. Аднак, калі зайшоў да касы, дык пераканаўся, што тут трэба прастаяць у чарзе ўвесь дзень.

Усё гэта, трэба меркаваць, не заахвочвае іншых запісвацца да гэтай спулдзельні. Яе абыякавыя адносінны да сялянскага часу робяць самую дрэнную прапаганду. І яшчэ адна справа. Людзі, якія стаяць у чарзе, вельмі злуюцца, калі наведвальнікі спулдзельні ў капелюшах наладжваюць свае справы без чаргі.

Нестар Перавой

Бельск-Падляскі
20.01.1961

Дрэжны звычай

Я хачу закрануць істотную праблему для школьнікаў, для іх самаадчування. Разыходзіцца мне пра ўрачыстыя забавы школьнікаў і пра падаркі, якія з нагоды Новага года ўручаюць дзеці дзецям у час школьнай ёлкі. А адбываецца гэта так: у класе выпісваецца на картачках прозвішчы вучняў, потым вучні цягнуць лёсы. Чыё выцягнеш прозвішча, таму павінен ты падрыхтаваць падарунак. І вось тут бываюць вялікія непрыемнасці, а часта нават і плач. Дзеці грошай не маюць на падарак, узалежнены яны ад бацькоў. Ды не ўсе бацькі могуць купіць дарагія падаркі. І здараецца так, што адно дзіця купіць за 30-40 зл., а другое — за 5-6 зл. І калі дзіцё падарыла рэч за 40 зл. а атрымала за 5 зл., дык ужо тут ёсць непаразуменне, нязгода і плач. А некаторыя дзеці зусім не атрымоўваюць падаркаў.

Мне здаецца, найбольш выхаваўча было б, каб падарункамі займаліся толькі і выключна бацькі, каб бацькі сваім дзецям самі куплялі падаркі. І гэтыя, здавалася б, дробныя, але як істотныя справы павінны глыбей уваходзіць у жыццё школы. Дагэтуляшні, вышэй успомнены, звычай дрэнны, невыхаваўчы і шкодны.

Лёня Леанюк

Плёскі

7.01.1965

**БЕЛАРУСКІ
ГРАМАДСКА
-КУЛЬТУРНЫ
ТЫДНЁВІК**